

Türk Çayına Süt Katmak: Londra'da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlerin Gündelik Hayatları*

Ayşegül Sili Kalem**

Öz: Gündelik hayattaki en sarsıcı değişimler göçmenlerin yaşamlarında meydana gelmekte, özellikle uluslararası göçle birlikte tamamen farklı bir dünyaya adım atan bireyler, kimi zaman yaşam tarzlarını bütünüyle değiştirmek durumunda kalmaktadır. Göçmenin başlangıçta kültürel bagajında disipline edilmiş formlara sahip olan gündelik hayat pratikleri, zamanla göç edilen kültür içerisinde bu bagajın boşaltılması suretiyle yeni yüklemelere açık hâle gelmektedir. Bu araştırma Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin gündelik hayatlarını konu edinmektedir. Göç süreci ve sonrasında göçmenlerin getirdiği gündelik yaşam kalıplarındaki değişimler ve hayat stratejilerini nasıl oluşturdukları araştırmanın temel sorularıdır. Nitel metodoloji çerçevesinde 2014 yılının Kasım ayında başlayıp 2015 Temmuz ayına kadar sürdürülen çeşitli gözlem ve otuz yedi derin görüşme çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. Veri analizi sonrasında özellikle Kuzey Londra'da yakın ve yüzyüze ilişkiler içerisinde yaşayan göçmenlerin, gündelik hayatlarını neredeyse Türkiye'deki gibi yaşadıkları, giyim, yemek, seyredilen TV kanalları, komşuluk ilişkileri gibi gündelik tercihleri ve sosyal ilişkilerinde ciddi bir dönüşüm geçirmediikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bireysel olarak göç edip Kuzey Londra dışında yaşamayı tercih eden göçmenlerin ise gündelik hayat tercihlerinin göç öncesi dönemden büyük ölçüde farklılaştığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Gündelik hayat, göç, Londra, Türkiyeli göçmen.

Abstract: The most traumatic developments in everyday life occur in the life of immigrants; particularly individuals who step into a totally different world through transnational migration sometimes having to completely change their lifestyles over. At the beginning, an immigrant's everyday life practices with their own disciplined forms take place in immigrant's cultural baggage; in time have become open to new loadings by unloading this baggage within the migrated culture. This research is about the everyday life of Turkish immigrants living in London. The fundamental questions of this research are the changes in everyday life patterns during and after the migration process that are brought by immigrants and how do immigrants create their life strategies. In the framework of the qualitative methodology, various observations and thirty-seven in-depth interviews that were conducted between November 2014 and July 2015 have composed the data set for this study. After the data analysis, especially immigrants who live close to North London and in face to face relations are found to almost live their everyday lives as if they were in Turkey and they have not experienced a serious transformation in their everyday preferences and social relationships such as clothing, food, watched TV channels and neighbourhood relations while significant changes in everyday life preferences of immigrants who preferred to live outside North London by migrating individually are observed.

Keywords: Everyday life, migration, London, Turkish immigrant.

* Bu araştırmanın gerçekleşmesinde desteklerini esirgemeyen Middlesex Üniversitesi'nden Prof. Louise Ryan ve Dr. Tunç Aybak'a teşekkür ederim.

** Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

E-posta: silaysegul@gmail.com. Adres: Necmettin Erbakan Üniversitesi Köyceğiz Yerleşkesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Dere Aşıklar Mah., Demeç Sok., No:42, Meram /Konya.

Giriş

Sosyal ilişkilerin bütün örüntüleriyle ortaya çıktığı ve olgusal bir biçim aldığı yegâne mecra gündelik hayattır. Sosyolojinin gündemine erken sayılamayacak bir dönemde yerleşen gündelik hayat alanındaki en sarsıcı değişimler, dönüşümler, kayıplar, yenilikler ve hareketlilikler ise kuşkusuz en fazla uluslararası göçmenlerin yaşamında kendini göstermektedir. Ait olduğu coğrafyayı ve kültürel kodları bir anda geride bırakıp kendisi için tamamen 'başka' bir toplumsal dünyaya adım atmakla, eşsiz ve daha baştan zor olduğu anlaşılan bir serüvenin başlamasına tanıklık etmek, göçmenliği geniş bir sosyal araştırma perspektifinin odağında tutmaktadır. Yalnızca heyecan verici tecrübeleri değil, aynı zamanda çetrefilli sorunları da barındıran bu olgu, dilden dine, geleneklerden kent yaşamı ve ekonomik ilişkilere kadar birçok yeni sosyal bağlamı göç eden bireylerin gündemine taşımaktadır. Göçmenin kültürel bagajında getirdiği değerler, davranışlar, yaşam bilgileri ve tecrübeler yeni ortamda tek tek gözden geçirilmek durumundadır ve göçmen yeni toplumsal ortama uyum sağlama stratejilerinin yanında, 'eski'yle ilişkisinde de bir çeşit karar verme ya da tercih yapma zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu aşamada göçmenler, bir sosyal tavır olarak yeni yaşamlarında işe yaramaz olan ya da öyle görünen kültürel unsurları atıl hâle getirme, bir çeşit işlevsel revizyona tabi tutarak dönüştürme ya da sıkı kültürel korumacı tavırla eski yaşam alışkanlıklarını sürdürme yoluna gidebilirler.

Kimi zaman kendiliğinden, kimi zaman ise çeşitli derecelerde kontrollü olarak gerçekleştirilecek bütün bu tercihler, içinde barındırdığı tüm sıradan ve olağanüstü durumlarla sürekli kendine özgü bir devamlılık üretme kabiliyetine sahip olan gündelik hayat içerisinde görünür hale gelmektedirler. Bu durum, gündelik yaşamın doğal birer parçası hâline gelen rutinler ya da tercihler üzerinden birtakım sosyolojik sonuçlara ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Hatta gündelik yaşamı merkeze alan etnometodolojik yaklaşımın temsilcileri, gündelik rutinlerin ardındaki ortak fikirler, paylaşılan anlamlar ve karşılıklı beklentiler olmasaydı, araştırılacak bir toplumsal düzen bile olmayacağı görüşündedirler (Slattery, 2011. s. 224). Bununla beraber, gündelik hayatın toplumsal etkileşim ile birlikte, kültür-yapı ilişkilerini açığa vuran işleyişi, tanıdık görünümünün altında oldukça dağınık, muğlak ve çetrefilli karakteriyle bu alanda genel-geçer bilgilere ulaşmayı güçleştirmektedir.

Göç olgusu ise, başlı başına sosyal ve kültürel süreçlerle ilgilidir. Küreselleşmenin birbirine iyice yaklaştırdığı ülkeler arasında gün geçtikçe artan insan hareketliliği göç olgusunu kadim ve yeni sorunlar ekseninde ve sürekli olarak sosyal bilimsel ele alışların konusu hâline getirmektedir. Uluslararası göç, ekonomik, kültürel, siyasi, etnik bütün boyutlarıyla aktörler üzerinde çok daha derin etkilere sahiptir. Göçün hem tekil özneler hem de toplumsal gruplarda sebep olduğu etkinin de gözlem alanı kuşkusuz gündelik hayat olmalıdır. Bu bağlamda, Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin gündelik hayatlarını hangi motivasyonlarla şekillendirdiği, yaşamlarının akışını kendi otantik mecrasında şiddetli sarsıntılara maruz kalmadan korumak adına ne tür tedbirler aldıkları, yeni hayatlarını kurarken 'eski'yle ilişkilerini ne şekilde sürdürdükleri/kopardıkları bu araştırmanın konusudur. Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin kültürel bagajlarında biriktirdikleri geleneksel-kültürel sermayenin işlevsiz kalma tehlikesine karşı, onları terk etme ya da geçersiz akçe olmaktan koruma eğilimlerinden hangisini tercih ettikleri ve bu tercihlerin hangi etkilerle şekillendiği çalışmanın temel sorularını oluşturmaktadır. Araştırma, Londra'daki göçmenlerin gündelik yaşamı içerisinde, geride bıraktıkları ya da bırak(a)madıkları eski kültürün izlerini sürmeyi amaçlamaktadır.

Gündelik Hayat: Birkaç Yaklaşım

Gündelik hayata ilişkin sosyal bilimsel bakış açıları içinde; Goffman'ın insanların gündelik yaşamda kendilerini nasıl sunduklarını analiz etmeye yarayan teatral bir metaforu yansıtan dramaturji çalışması, Garfinkel'in insanların gündelik yaşamlarını sürdürdüğü prosedürlerde odaklanan etnometodolojisi, gündelik bilincin analizi ve oluşturulmasına felsefi bir temel bulan Alfred Schutz, Thomas Luckman ile diğerlerinin fenomenolojisi ile Henri Lefebvre'nin kapitalizmdeki gündelik yaşamın baskıcı çelişkilerini irdeleyen eleştirel kuramı öne çıkan dört perspektifi oluşturmaktadır (Marshall, 1999. s. 288). Bu çalışmanın kavramsal yaklaşımının ve sınırlarının belirleyicilerinden biri olan Lefebvre ise (1986. s. 16) gündelik hayatı, ister bir kurgunun isterse sıradan bir gerçekliğin ürünü olsun sonuçta bir sunum kabul ederek, akıp giden zaman içerisinde çoğu zaman yorumlanmasında güçlük çekilen gizli örüntüler toplamı olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle gündelik hayatın görünürdeki yoksulluğuna takılmadan aslında onun gizli olan gerçekliğini/zenginliğini ortaya çıkarmak gerekir. Bu çaba kalabalığın altındaki derinliği açığa çıkarmak kadar, sıradanlığın olağanüstülüğüne ulaşmak için de gerekli bir faaliyettir. Onun yaklaşımında gündelik hayat hem sefaletin hem zenginliğin alanı olarak kabul edilmektedir.

Gündelik hayatı üretim ve tüketim ilişkileri temelinde ele alan Certeau için, anlamlı kabul edilen bazı günlük pratiklerin -okumak, konuşmak, yürümek, yemek yapmak gibi- incelenmesi 'taktik' kavramı ile açıklanmaktadır. Taktik, belirli bir aidiyet alanı ve farklı olanın görünür bir bütünlük olarak ayırt edilmesini sağlayan bir sınır gerektiren stratejiden farklıdır. Taktik, Certeau'da, 'öteki'nin alanına bu alanı bütünüyle kapsamadan ve bu alana belirli bir mesafede kalmayı başaramadan yavaş yavaş parça parça sızar. Sahip olduğu avantajları toparlayabileceği, daha fazla yayılmak için kendini ayarlayabileceği, koşullardan bağımsız hâle gelebileceği bir merkezden, bir zeminden yoksundur. Aidiyeti mekânın zamana karşı bir üstünlüğü olarak gören Certeau, taktik kavramını stratejinin aksine mekânsız, zamana bağımlı ve kendi çıkarına kullanabileceği olasılıkları yakalamak için sürekli tetikte olmakla tarif eder. Taktik, ara vermeksizin olaylarla oynamak ve bunları fırsata çevirmek durumdadır. Zayıf olan birbirinden ayrışık öğeleri bir araya getirerek elverişli anlar yaratır ve bu güçlerden gerekli çıkarı sağlamaya çalışır. Ayrışık öğeler düşünsel bir sentezi, bir söylem biçiminde değil bir karar alış, bir eylem, hatta bir fırsat yakalama biçiminde gerçekleştirir. Küreselleşme ile birlikte, yerel unsurların ufalandığı günümüzde, zayıf olanın güçlü olana karşı sergilediği mücadeleci olduğu kadar neşeli de olabilen bütün operasyonel performanslar taktiktir. Taktiklerin günümüz dünyasında belirli bir topluma sabitlenmeleri mümkün olmadığından yörgülerinden çıkmakta, dolaşıma açılmaktadır. Okyanuslarından diplerinden megakent sokaklarına kadar uzanan taktikler, aynı zamanda bir sürekliliğe ve kalıcılığa sahiptir. Ayrıca onlar bir sisteme Browniyan tarzda (sistemsiz) bir hareketlilik kazandırır. Certeau tüketici olarak bireylerin, kendilerine ait olamayacak kadar geniş ama içinden kaçıp kurtulamayacakları kadar da sık dokunmuş engin bir sistemde artık 'göçmen' konumuna geldiğinden söz eder. Taktikler bize aklın günlük mücadelelerden ve bu mücadelelere eklenilen zevklerden ayrı düşünülmeceğini gösterirler. Oysa stratejiler, ait olunan bir mekân yada bir kurum aracılığıyla korunan ve onları bu biçimde destekleyen erkle ilişkilerini, nesnel hesaplamalar ardına saklarlar (Certeau, 2009. s. 52-55). Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin gündelik hayat içerisinde sosyalleşirken, iş ve boş zaman olarak

bölümlenmiş bir sistem içerisinde hangi tercihlerini yaşama dâhil ettikleri taktik ve strateji kavramları bağlamında değerlendirilecektir.

Belirsizlik ve değişkenlikle karakterize edilen gündelik hayatın, sosyal bilimsel araştırma için uzunca bir süre konu edinilmemiş olması, gündelik olanın sosyolojik anlamının sorgulanmasını doğurmuştur. Durkheim ve Marx'ın temsil ettiği sistemler yaklaşımının bakış açısından gündelik hayat, bireysel öznenin tahakkümünün ve sömürsünün gerçekleştiği bir uzam olarak görülüyordu. On dokuzuncu yüzyılın sonunda Weber ve Mead'ın merkezi konumda bulunduğu yeni kuramsal bakış açılarının sistemler yaklaşımını sorgulamasıyla, bireylerin faillik kapasitesi, yani toplumsal ilişkilerin onlara yüklediği statüyü ifade ederken gösterdikleri yaratıcılığın hesaba katılması gereği gündeme geldi. Yine Schütz, Berger ve Luckman gibi kuramcıların gündelik hayatın inşasında bireyi aktif bir fail olarak kavramsallaştırma çabaları ve Goffman'ın katkılarıyla, birey ve gündelik hayat arasındaki diyalojik süreç sınırlı bir hareket alanı olarak ele alındı. Yirminci yüzyılın sonları ve yirmi birinci yüzyılın başlarında ise artık toplum ve kültür kuramcıları gündelik hayatı çok daha dinamik ve çekişmeli bir alan olarak kavramsallaştırdılar. Gündelik hayat artık homojen bir bütün değil son derece çoğul ve parçalı bir alan olarak anlaşılmaya başlandı. Bunun anlamı artık bireylerin kimliklerinin yalnızca kültürün yerel ve kadim bileşenleri ile değil, küresel medya ve kültür endüstrilerinden kaynaklanan gönderme noktalarıyla kurulduğudur (Bennett, 2013. s. 12-15). Göçmenlerin gündelik pratikleri, bu çok parçalı kimlikler dünyasında önemli bir eşiğin geçilmesiyle bütünüyle farklı ilişkiler ağı içerisinde kimliklerinin bütün psikolojik, zihinsel, sosyal, kültürel unsurlarının yeniden ele alınması zorunluluğuyla şekillenmektedir.

Lefebvre açısından gündelik ve sıradan olan, tekrar tekrar ortaya çıkan özellikle incelemeye değerdir, çünkü gündelik hayat karşı karşıya olduğumuz en çetin sorunlardan birini, tekrar sorununu gündeme getirir. Sanayi öncesi toplumlarda doğanın döngüleri etrafında dönen gündelik hayat sanayileşmeyle birlikte hakim üretim tarzlarının gerekleri doğrultusunda köklü bir değişikliğe uğramıştır ve modus vivendi -yaşama biçimi- işbölümü ve üretim organizasyonunun damgasını vurduğu bir hâle dönüşmüştür. Aklın hâkimiyetindeki bir çağda doğal döngüler ve kendiliğinden hareketler her yönüyle programlanmış bir günlük hayata uydurulmuştur. Bu yeni biçim modern insanı üç tip zaman arasında davranmaya yöneltilir. Sözleşmeyle tahsis edilmiş zaman -işte geçirilen zaman-, boş zaman -serbest zaman- ve zorlayıcı zaman -ufak tefek işleri yapmak, bir yerden bir yere gitmek gibi, kent hayatının diğer gereklerine ayrılan zaman- (Lefebvre ve Regulier, 2005). Bu açıdan modern anlamda gündelik hayat bir çeşit dışsal 'belirlenmişlikle' karakterize edilir ve gündelik olan üretim ilişkileri yerine sosyolojinin merkezine yerleştirilir. Gündelik hayatın kendisi, bu yeni bakış açısıyla, 'yaratılmış bir sektör' hâlini alarak bireyleri programlanmış bir öz-düzenlemeye uymak zorunda bırakır. Öyleyse gündelik hayat, sanayi-sonrası toplumda bir üretim biçimi değil, bir yönetim biçimidir. Bu alanın incelenmesi ise yalnızca sıradan ve rutin olanın araştırma konusu yapılması anlamına gelmemektedir, aksine modern dünyada olup bitenleri anlamak için gündelik olanı anlamak bir zorunluluktur.

Türkiye'de gündelik hayatın kendi içindeki kültürel değişim ve 'orijinal Türk ruhu' söz konusu olduğunda Gürbilek (2012. s. 94), Batılılaşma denen bir model kaymasının kültüre dönük eleştirilerde de geçerli olduğundan söz eder. Türkiye'de gündelik hayata sirayet eden bir çeşit 'yetimlik' veya 'geç kalmışlık' duygusunun kültürel hayatın şekillenmesinde her zaman

varlığını hissettirdiği bir gerçektir. Türkiye toplumunun uzunca bir süredir 'modernleşme' hedefi vardır ve gelenek ile modern arasındaki gerilim toplumun neredeyse tüm katmanlarında hissedilmektedir. Bu gerilim çoğu zaman kendine has, yeni sosyaliteler oluşturmaktadır Aynı şekilde Göle, Türkiye'de bir değişim taşıyıcısı olarak 'Avrupa perspektifi'nden bahsetmektedir (2010. s. 172). Avrupa birçok açıdan hem bir çeşit toplumsal yaşam ideali (muasır medeniyet) hem de daha iyi bir hayat arayışı olarak Türkiye kaynaklı uluslararası göçün çekim merkezi olma özelliğini korumaktadır. Bu yönüyle Türkiye'de gündelik hayatın şekillenmesinde popüler kültürün, kentleşmenin, internetin, tüketim kültürünün olduğu kadar ülke içindeki laik-muhafazakâr/dindar çekişmesinden kaynaklanan bir çeşit ideolojik yaşam tarzı temsillerinin etkisinden de söz etmek gerekir. Bütün bu etmenler, Türkiye toplumunda kültürel kimliklere, yerel ve geleneksel birikimden seçilenler yanında, yeni parçalar dâhil edilmesine sebep olmakta ve gündelik hayatı homojen ve durağan bir bütün olmaktan çıkarmaktadır.

Modernleşme öncesinde geleneksel Türkiye toplumunda gündelik hayatın yaşandığı gerçek bir yaşam alanı mahalledir. Osmanlı'da mahalle, gündelik hayatın kültür, değer, inanç ve gelenek çerçevesinde örüldüğü, bu yönüyle kendine özgü yapısı, kimliği ve hayat tarzı ile donanmış ortamdır (Alver, 2012. s. 221). Mahalle geleneksel gündelik hayat rutinlerinin küçük ve sade muhiti olarak işlev görür. Geleneksel yaşamın kentleşme ile beraber mahalle merkezli olmaktan uzaklaşması sonucu Türkiye'de gündelik yaşamın özellikle metropol-lerde, giderek model ülkelerdeki zamansal bölünmelere uygun (iş ve boş zaman) küresel işleyişe ayak uydurma çabasını yansıttığı görülmektedir. Tüketim kültürünün alışveriş merkezleri etrafında birleştirip, korunaklı sitelerde yaşamaya yönelttiği yeni kent yaşamı, Türkiye'de gündelik hayatta köklü değişikliklere sebep olmuştur. Doksanlı yıllarda hız kazanan uydu kentleşme sürecinin yeni orta sınıf zihniyetinin, alışkanlıklarının ve kültürünün bir uzantısı olduğunu iddia eden bir çalışmaya göre (Ayata, 2012. s. 54), uydu kent olgusu daha alt görülen sınıflardan ve kentteki hayatın kargaşasından kendini kesin bir biçimde koparmayı ve soyutlamayı içermektedir. Ötekini dışlayarak bir mekân hiyerarşisi üreten bu durum Türkiye'de kent hayatının giderek daha yaygın bir görüntüsü biçimine dönüşmüştür. Bununla birlikte Subaşı (2007) bazı geleneksel Anadolu şehirlerinde, gündelik hayatın kendi tercihlerini de yeni karşılaşılan sürece katan bir modernleşme tarzını yansıttığından bahsetmektedir. Bu noktada modernleşmenin getirileri karşısında bir seçicilik söz konusudur ve gelenek yeni formlara bürünerek kendini hayatta tutma eğilimi taşımaktadır. Gündelik hayat, söz konusu kentlerde maruz kalınan çeşitliliği, keskin sınırlar yerine uyum arayışı ekseninde bir araya getiren buluşma noktalarını yansıtmaktadır. Geleneksel olanla modern olan gündelik işleyiş içerisinde harmanlanarak yeniden üretilmekte, kent hayatı giderek daha da modernleşmektedir. Ancak burada modernliğin merkezi ele geçirmesinden çok, hem modernitenin hem de yeniden kurgulanan geleneksel-dinsel bir mazinin gündelik hayata eklenmesi söz konusudur.

Gündelik hayatla ilgili olarak, Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında, modernleşme ile geleneksellik gerilimini yansıtan temsiller üzerinde sıklıkla durulduğu görülmektedir. Alışverişten moda, kent yaşamından komşuluk ilişkilerine, siyasal kültürden spora kadar birçok sosyal mecrada özellikle kimliklerin temsili üzerinden sürekli inşa edilen bir gündelik gerçeklik toplumsal hayatın sürekliliğine katkı sunmaktadır. Modernliğin laik ya da dini kimliklerle yorumlanması Türkiye'nin kendine özgü sosyal ve kültürel dünyasında hem çeşitlilik

hem de kutuplaşma meydana getirmektedir. Geleneğin modern anlamda yeniden yorumuna karşılık Batı tarzı modernliği aslına sadık kalarak sürdürme eğilimleri gündelik yaşamda sıklıkla kesişen ve sürekli birbiri yerine önerilen alternatifler olmayı sürdürmektedir. Son dönemde giderek yaygınlaşan 'İslami moda' formları, toplumsal farkları ortaya koymak amacıyla alternatif yaşam tarzı üretmenin örneklerindedir. Londra'daki Türkiyeli toplum açısından, geride bırakılan Türkiye'yi nostaljik bir vatan algısı eşliğinde yaşatmanın yanında, söz konusu gerilimle birlikte gündelik hayatta bir çeşit 'kendinden olan' ya da 'kendine benzeyen' ile bir arada olma eğiliminin varlığından bahsedilebilir.

Londra'da Yaşayan Türkiyeli Toplum: 'Turkish Speaking Community'

Londra'da 'Türkçe konuşan topluluk' 'Turkish speaking community' olarak adlandırılan göçmen kitlesi, iki ülkeden gelen bireyleri tanımlamakta kullanılmaktadır. Bunlardan ilki ve daha eski olanı Kıbrıslı Türkler, ikincisi ise bu çalışmanın esas konusunu teşkil eden, Türkiyeli göçmenlerdir. Türkiyeli kavramı Türkiye'den göç eden Türkler ve Kürtleri kapsamakta ve etnik tanımlamadan ziyade göçün coğrafi kaynağını ifade etmektedir. ¹ Kıbrıslı göçmenler sömürge sonrası dönemde daha farklı bir göç prosedürüne tabii tutularak ülkeye geldikleri ve Türkiye'yle ortak olmayan gündelik hayat geçmişine sahip oldukları için bu araştırmaya dâhil edilmemişlerdir. Türkler, Kürtler ve Kıbrıslılar Londra'daki gündelik hayatlarında Türkçe konuşmayı tercih etmektedirler (Atay, 2006. s. 21). Bu yüzden tamamına Türkçe konuşan topluluk denmektedir. Türkçe konuşan toplumda en eski gelenler Kuzey Kıbrıslılar olmakla birlikte, onların ardından ikinci büyük alt grup Türkiye'den göç eden Türklerdir (Mehmet Ali, 2001. s. 6). Londra'da yaşayan ve 'Türkçe konuşan topluluk' olarak ifade edilen göçmenlerin nüfusu hakkında kesin verilere ulaşılamamakla birlikte, toplamda 500 bine ulaşan (Kıbrıslı Türkler dâhil edilerek) tahminlerden söz edilmektedir. Bununla birlikte resmî rakamlar bu sayıdan oldukça uzak ve mevcut nüfusu yansıtamayacak kadar azdır. ² Sirkeci ve Açık (2015), 2011 nüfus sayımı, vize başvuruları ve yerleşme izni verilenlerin sayıları üzerinden yaptıkları hesaplamayla Birleşik Krallık'ta yaşayan Türkiyeli göçmen nüfusunun 200-250 bin arasında olabileceğini tahmin etmektedirler. Göç hareketlerini gidilmesi düşünülen yerin yaşanılan yere göre daha cazip şartlara sahip olması ile açıklayan itme-çekme kuramı, Türkiye'den İngiltere'ye dönük göçlerin nedenlerine ilişkin geçerli bir açıklama modeli ortaya koymaktadır (Lee, 1966. s. 47). Hedef ülke olarak İngiltere, Türkiye'den göç edenler açısından sosyal, siyasi ve ekonomik yaşam standartlarının yüksek olduğu bir bölge olarak görülmektedir. Bu durum eğitim, çalışma, özgür yaşam amacıyla ülkeye gelenlerin yanı sıra iltica edenler için de İngiltere'yi en önemli alternatifler arasına taşımaktadır.

Günümüzde Türkiye dışında yaşayan 6 milyon Türkiyeli nüfusun yüzde 50'sinin Almanya'da yaşadığı tahmin edilmektedir. Geriye kalanı ise Avrupa'nın diğer ülkeleri, ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelere dağılmaktadır (Sirkeci ve Erdoğan, 2012. s. 298). Avrupa'da Türkler

1 Türkiye'den göç eden Ermeni ve Yahudi kökenli vatandaşlar Londra'da Türkçe konuşan toplumun bir parçası olmakla birlikte, oldukça az sayıda oldukları ve tanışılan yalnızca birkaç göçmenin görüşme yapmaya istekli olmamaları sebebiyle bu çalışmanın kapsamına dışına kalmışlardır.

2 Bu konuda resmi istatistikler Londra'da yaşayan Türkiye kökeni nüfusun 71.242 olduğunu göstermektedir. (<http://www.ons.gov.uk/ons/index.html>) Ancak siyasi sığınmacı, öğrenci ya da geçici vize ile gelenlerin bu sayıya eklenmemesi mevcut nüfusun istatistiklere tam olarak yansımamasına sebep olmaktadır.

önemli bir nüfusu temsil etmekle birlikte İngiltere'de diğer göçmen nüfusları ile kıyaslandığında 'others' grubuna dâhil edilen bir azınlık grubunun bir parçası kabul edilmektedirler. Fakat İngiltere'deki nüfusun büyük çoğunluğu Londra'da, özellikle Green Lane hattında getto benzeri bir yerleşim örüntüsüne sahip oldukları ve özellikle siyasi sığınma talebiyle İngiltere'yi tercih eden göçmenlerin fazlalığı bu ülkedeki göç olgusunun kendine özgü niteliklerini ortaya çıkarmaktadır. İngiltere, yüzde 65'i Londra'da yaşayan azımsanmayacak bir Türk nüfusuna sahip olmasına rağmen, bu konuda akademik çalışmaların azlığı önceki çalışmalarda da tespit edilen bir konu olmuştur (Atay, 2006; Yılmaz, 2001; Coştu, 2009). Fakat son yıllarda bu sayıda bir artış gözlenmektedir.

İngiltere'de yaşayan Türkiyeli nüfusun kültürel kimlik algılarını Almanya'daki Türk nüfusu ile kıyaslayan çalışmasında Adıgüzel ise (2007), Almanya'ya olan göçün yasal, kitlesel ve gönüllülük esasına dayalı gerçekleştirilmesine karşın, İngiltere'ye göçün yasa dışı, bireysel ve zorunlu göç özellikleri taşıdığına değinmekte, İngiltere'dekilerin yüzde 75'inin Londra'da yaşıyor olmasının az nüfusa rağmen gettolaşmaya imkân verdiğiinden söz etmektedir. Onun çalışmasına göre, Almanya'daki Türk toplumu İngiltere'ye göre daha muhafazakâr, sivil toplum kuruluşları ise Almanya'da özellikle genç kuşaklara hitap eden millî ve manevi değerler etrafında şekillenen bir yapıda olmasına karşın, İngiltere'deki siyasi sığınmacıların yoğun olması sebebiyle farklı etnik yapıları ön olana çıkaran alt gruplara mahkûm olmuş ve Türk toplumunu kucaklamaktan uzak niteliktedir. Londra'da çeşitli dernek ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine bakıldığında, bu sonuçları doğrular nitelikte yalnızca kendi homojen kitlesine hitap eden ve aşağı-yukarı aynı çevre ile yoluna devam eden bir ilişkiler ağıyla karşılaşmak kaçınılmaz olmaktadır. Çeşitli etnik, ideolojik ya da dinî özelliklerine göre kendi çevrelerini oluşturan bu organizasyonların, kurdukları tek boyutlu dayanışma ağları ile bir yönüyle entegrasyona diğer yönüyle Türkiye'den gelen göçmenlerin sosyal bütünleşme imkânlarına ket vurduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Londra'ya göç eden bireylerin sahip oldukları kimliklerin göç hikayelerini olduğu kadar siyasal konumlarını da farklılaştırdıkları tezini doğrulayan çalışmalarında Bilecen ve Araz (2015), özellikle sığınma talebi ile ülkeye gelen Kürt göçmenlerin toplum merkezleri yoluyla sosyalleştiklerini, sivil toplum etkinliklerine katılmalarının yüksek olduğunu, siyasal lobicilik faaliyetleri yürütmeleri sebebiyle de Londra'da 'diaspora' niteliği taşıdıklarını ifade etmektedirler. Benzer şekilde Alevilerin de kurdukları birçok sivil toplum örgütü ile dayanışma ağlarını güçlendirdikleri, Sünnî-Türk kesimin politik etkinliğinin diğerleri kadar yoğun olmadığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Ancak etnik ve mezhepsel kimliklerin farklılığının Türkiye kökenli göçmenlerin bir arada yaşamasına engel olmadığını, benzer sınıfsal konumlar içerisinde sosyal ve ekonomik hayata katılımın sağlandığını eklemektedirler.

Türkiyeli göçmenlerin ilk geldikleri dönemlerde yoğunlaştıkları iş kolu tekstildir. Bu durum kendilerinden önce gelen Kıbrıs Türklerinin bu alanda çalışması ve Türkiye'den gelenlerin onların yakınına yerleşmesi/yerleştirilmesi ile yakından ilgilidir. Sonraki dönemde bu sektörün sönmesiyle birlikte süpermarket, kebap restoran ve cafe shop (küçük kahve dükkanları) işlerine yönelindikleri görülmektedir (Enneli vd., 2005. s. 5, Atay, 2010. s. 124). Son yıllarda taşımacılık ile birlikte, Londra'ya özgü, çeşitli elemelerden geçen şoförlerin çalışabildiği 'black cap' adı verilen taksicilik sektörüne ilginin arttığı görülmektedir. Türkiyeli göçmenlerin ekonomik açıdan girişimcilik yetenekleriyle birlikte, hep birlikte ve yakın muhitlerde aynı işi yapmaktan kaynaklanan bir çeşit 'birbirini iflas ettirme' eğiliminden de söz edilmektedir. Özellikle Türkiyeli nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, esnaf daha fazla kazanç beklentisi ile birbirini

örnek olarak aynı iş sahasında çalışmayı tercih etmektedirler. Bu tercihlerin kısa bir süre içinde hepsinin zararına olacak şekilde peş peşe gelen iflaslarla sonuçlanması ve ardından yeni bir sektöre yönelmekle ekonomik etkinliklerin sürdürülmesi Türkiyeli göçmenlerin sıklıkla şikâyet ettikleri bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konudaki çalışmalarında Erdemir ve Vasta (2007), Türkiyeli göçmenlerin mevcut baskın güç biçimlerine karşı direnme ve barınma sürecinin bir parçası olarak çalışma stratejilerinde kültürel anlamlar inşa ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Dayanışma ağları işgücü piyasasında acil dayanışma biçimlerini (barınma, geçici iş vs.) işletmekle kalmayıp ekonomik anlamda verimli ve yapıcı aşamaları oluşturmaktadır. Bu süreçte Türkiye'deki mesleki ve ticari yeteneklerinden çeşitli kayıplar veren göçmenler etnik iş piyasası içerisinde kendilerine yer bulmuşlardır. Ancak göçmen gruplarının Londra'da aynı ya da yakın sektörlerde çalışması Türkiyelilere özgü bir durum değildir. Genel olarak diğer göçmen topluluklarında da aynı eğilimin söz konusu olduğunu belirtmek gerekir. İngiltere'ye göç, birçok millet için olduğu gibi Türkiyeli göçmenler için de daha iyi ekonomik yaşam beklentisi anlamına gelmektedir ve eski yerleşimciler sonradan gelenler için yeni başlayacakları yaşamlarında rehberlik etmekte, dahası yeni göçlere zemin hazırlamaktadır. Göç sürecinde devamlılık ve sosyal bağları vurgulayan 'zincir göç' kavramı, daha önce hedef bölgeye yerleşmiş olan yakınlarından aldıkları bilgi ve onların desteklerine duydukları güvenin göçü aile ve akrabalar arasında yaygınlaştırmasına işaret etmektedir (MacDonald, 1964. s. 82). Bireyler bilgi sahibi oldukları yere göç etmeye eğilimlidirler ve kendilerinden önce göç edenlerin bilgi ve deneyimleri onları kendi ülkelerini terk etme ve gidecekleri ülkeyi seçme noktasında netleştirmektedir. Londra'da zincir göç olgusunun yalnızca göçün yaygınlaşması aşamasında değil, yerleşme, sosyalleşme ve entegrasyon süreçlerinde de, özellikle Türkiyeli göçmenlerin yoğun olduğu bölgelerde geçerliliğini sürdürdüğü görülmektedir.

Britanya'daki Türk toplumunun erken dönem göçmenlerde geleneksel aile yapısını devam ettirme yönünde irade sergilediğini ifade eden Küçükcan (2009, s. 90-91), göçle birlikte yaşanan sosyalleşme kaybının göçün ilk senelerinde özellikle kadınları eşlerine daha bağımlı hâle getirdiğinden bahsetmektedir. Bu durum zamanla aşarak geleneksel ev rollerini sürdürmenin yanısıra meslek hayatına da atılan kadın sayısının zamanla arttığı, gündelik hayatta sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda kadınların eskisine oranla daha etkin duruma geçtikleri görülmektedir. Eğitim, sosyal hizmet, hukuk, gazetecilik meslek alanlarında çalışan kadınlar başta olmak üzere, Türklerin yoğun olarak yaşadığı Hackney ve Enfield'da meclis üyeliğine seçilen kadınlar bu durumun açık bir göstergesidir. İngiltere'ye ilk gelen ailelerin geleneklerini koruma eğilimi taşımaları, 'kirlilik' olarak gördükleri dış etkilere kültürlerini ve çocuklarını koruma endişeleri, onları nispeten 'baskıcı' bir pozisyona taşıyarak, özellikle evlilik ve aile kurma konusunda görücü usulünü gençlere dayatmaları ikinci kuşakta yeni tercihlerin ortaya çıkmasında etkili bir faktör olarak görülmektedir. Kuşaklar arasındaki bu çatışma geleneksel sembol ve bağların değer kaybetmesine yol açarken, sosyal yaşamda köklü bir paradigma değişiminin gerçekleşmesi kaçınılmaz olmuştur. Gençler eskilerden farklı ve çokkültürlü etkilerle şekillenen yeni kültür kodları ve sosyal pratikleri davranışlarına adapte etmektedirler. Gençlerin gelenekler karşısında yok sayıcı ya da tümüyle reddedici bir tavır takınmadıkları, yalnızca onları dönüştürme eğiliminde oldukları görülmektedir. Karşı cinsle arkadaşlıklar, ev dışı boş vakit geçirme, Türk ya da Müslüman olmayan kişilerle arkadaşlık etme, giyim tarzı, anlaşmalı evlilik gibi konularda Türkiyeli göçmenler gençler vasıtasıyla değişim göstermektedirler. Genç kuşak bu yolla diğer kültürlerle köprü kurma işlevi görmektedir.

Yöntem

Araştırma genel yaklaşım itibarıyla yorumlayıcı paradigmaya uygun olarak inşa edilmiştir. Pozitivist paradigmanın nedensel yasaları keşfetmek ve onları doğrulamak üzere kullandığı tümdengelim yönteminin aksine yorumlayıcı sosyal bilimsel yaklaşım, tümevarımsal yöntemle insanların birbiriyle nasıl etkileşime girdiği ve geçindiğiyle ilgilenir. Genel olarak yorumlayıcı paradigma, insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizini ifade eder. Yorumlayıcı yaklaşım hermenötik yöntemden hareketle parçaların bütünlü ile ilişkilendirilmesinde derin anlamların keşfine yönelmekte, toplumsal yaşamın toplumsal etkileşimlerle inşa edilmiş anlama dayalı olduğunu savunmakta, determinizm ve dış güçlere vurgu yapan pozitivist paradigmanın aksine bireysel özgür seçimi vurgulayarak iradeciliği benimsemektedir. Yorumlayıcı yaklaşım bağlama duyarlı olan, ötekilerin dünyayı görme biçimlerinin içine giren ve insan davranışlarına dair yasaya benzer kuramları test etmekten çok empatik bir anlayışı sağlamakla ilgilenen toplumsal araştırma tekniklerinin temelidir (Neumann, 2014. s. 130-135). Yorumlayıcı paradigmanın metodolojik sonucu olan nitel yöntem, insanlar arası etkileşimin düzenlenme biçimlerinin ve kültürel farklılıkların anlaşılmasını sağlamaktadır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) araştırma desenine göre düzenlenmiştir. Olgubilim deseninin amacı bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarmaktır. Veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek ve yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006. s. 74)

Araştırmacının içinde bulunduğu sosyal bağlama duyarlı olması, nitel araştırmanın karakteristik özelliklerinin başında gelmektedir. Bu durum araştırmayı esnek ve bağlamsal kılmakla birlikte temel bir başlangıç sorusundan hareketle araştırma deseni oluşturmanın gereğini de içermektedir. Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin gündelik hayatlarının köken ülkeden ne şekilde farklılaştığı bu araştırmanın hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu soru nitel araştırmada araştırmacının kurması gerekli görülen entelektüel bulmacanın (Mason'dan akt. Kuş, 2003. s. 81) başlangıcıdır. Sonraki aşama, farklılaşmanın hangi boyutlarda gerçekleştiği ve bu değişime –ya da aynılığa- neden olan saiklerin anlaşılmasından ibarettir. Çalışmanın başlığında kullanılan 'çay' metaforu izi sürülen toplumsal değişimin göstergesel bir ifadesi olarak kullanılmaktadır. Hem Türk hem de İngiliz kültürünün önemli bir parçası olan çay içme geleneği, iki ayrı toplumda kendine özgü niteliklere sahiptir ve İngilizlerin çaylarına süt ekleme alışkanlıkları Türkiye'den farklı bir çay kültürü oluşturmaktadır. Çay kültürü bu bağlamda bütün yaşam tarzı farklılıklarını sembolize etmekte ve Londra'ya gelen Türkiyeli göçmenlerin gündelik hayat içerisindeki sosyal ve kültürel tercihlerinin eski ile yeni arasındaki doğrultusunu ifade etmektedir. Çayına süt eklemeyi tercih etmek, Londra'daki Türkiyeli göçmenler arasında bir çeşit 'İngilizleşmeyi' ifade eden bir davranış biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kapsamında gözlem ve derin görüşme teknikleri kullanılmış, görüşme sürecinde yarı-yapılandırılmış görüşme formundaki başlangıç sorularına bağlı kalınmıştır. Nitel görüşmenin temel amacı öznelerin bakış açılarını ve anlam dünyalarını ortaya koymak, dünyayı öznelerin gözünden görmektir. Konu merkezli ve

sözel tarih görüşmelerinin her ikisine de dâhil edilebilecek sorular karşısında öznel hem kendi kişisel göç hikâyelerini hem de gündelik yaşamlarına dair tercihlerini anlatmışlardır. Katılımcıların aktif olduğu görüşme tekniğinde, Collins'e göre (1998, s. 1), görüşmecilerin ayrı ya da nesnel olmaları gerekmez, bunun yerine onlar angaje olmalıdırlar. Angaje olma, görüşmecinin görüşülenin bir soruya verdiği cevabı bir bütün olarak daha geniş bağlamda anlama isteğini ifade etmektedir. Seidman ise (1991, s. 4), görüşmenin gözlenen davranışı bağlama oturtmaya, sosyal aktörlerin aksiyonlarını anlamaya imkân verdiğini söyler. Aynı şekilde açık uçlu ve doğrudan belli bir hedef belirtmeyen genel sorular görüşme yapılan kişilerin ne söyleyeceğini şekillendiren bir sosyal kontrol aracı değildir (Silverman, 2003. s. 92). Görüşme yapılan kişilere öncelikle kendi göç hikâyeleri sorulmuş, oradaki gündelik yaşamıyla göç-sonrası gündelik yaşamı arasındaki değişiklikleri anlatmaları istenmiş, görüşme sürecine bağlamı korumak ya da ifadeleri daha anlaşılır kılmak dışında müdahalede bulunulmamıştır. Gözlemler ise görüşmelere temel oluşturma ya da onları destekleme amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evreni, Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerdir. Görüşülen kişiler, nitel çalışmalarda genellikle tercih edilen amaçlı örnekleme yöntemleri kapsamındaki maksimal çeşitlilik örneklemesine göre (Flick, 2002. s. 68) seçilmişlerdir. Burada amaç görel olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan konuya taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede artırmaktır. Çeşitliliği sağlamak evrene genelleme yapmak için değil, çeşitlilik gösteren durumlarda ne tür ortaklık, benzerlik ya da farklılıklar olduğunu tespit etmek içindir. Çeşitlilik kaynaklarının belirlenmesi ve hangilerinin örnekleme yansıtılacağına seçimi de ayrıntılı bir şekilde ele alınması gereken bir konudur (Yıldırım ve Şimşek, 2006. s. 109). Araştırmada yaş grubundan eğitime, sosyo-ekonomik özelliklerden yaşanan bölgeye kadar birçok açıdan çeşitlilik gösteren 37 göçmenle derin görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizi yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yönelik olarak yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006. s. 75). Veri setinin düzenlenmesinde MAXQDA adlı nitel veri analizi programından yararlanılmıştır. Veri setinin geniş olduğu araştırmalarda veri analiz sürecinin daha açık ve sistematik hâle getirilmesi amacıyla bilgisayar programları kullanılmaktadır (Creswell, 2008, s. 165).

Araştırmanın verileri 2014 Kasım ayından başlayıp, 2015 Haziran ayına kadar üçer aylık iki dönem olmak üzere toplam altı ay içerisinde gerçekleştirilen derin görüşmeler ve gözlemlere dayanmaktadır. Araştırmanın veri setini oluşturan 37 derin görüşme, Londra'nın çeşitli bölgelerinde yaşayan ve Türkiye'den bizzat kendisi göç etmiş olan (birinci kuşak) göçmenlerle yapılmıştır. Kaynak kişilerin 14'ü kadın 23'ü erkektir. Bu durum erkeklerin sosyal alanda daha aktif ve görüşme yapmaya daha istekli oluşuyla ilgilidir. Araştırma Türkiye kökenli bireyleri konu edinmekle birlikte, görüşme yapılan bireyler arasında bir kişi Kıbrıs kökenli olmasıyla dikkat çekecektir. Bunun sebebi, söz konusu kişinin Türkiye kökenli göçmenlerin çocuklarını gönderdikleri okullarda uzun yıllar müfettiş olarak çalışmış olmasından dolayı 'Turkish Speaking' adı verilen toplumu yakından tanıyan, hâlen Türk toplumunun eğitimiyile ilgilenen bir derneğin yöneticiliğini yürüten bir kişi olmasıdır. Kaynak kişilerin profilleri, örneklemin yaş, cinsiyet, geliş yılı, meslek ve yaşadığı bölgeye dağılımını içerecek şekilde aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo.1:
Kaynak Kişilerin Profilleri

<i>Grş. No</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaş</i>	<i>Göç Yılı</i>	<i>Meslek</i>	<i>Göç Ettiği Şehir</i>	<i>Yaşadığı Bölge</i>
1	E	39	2002	Taksi Şoförü	İstanbul	Wood Green
2	E	40	2000	Yönetici	Bursa	Red Bridge
3	E	35	2003	Pazarlamacı	İstanbul	Güney Londra
4	K	35	2006	Yönetici	İstanbul	Rotterhide
5	E	47	2000	Tamirci	Zonguldak	Haringey
6	E	28	2012	Restoran görevlisi	Adana	Haringey
7	E	42	1996	Taksici	Mersin	Haringey
8	K	40	2000	Doktora öğrencisi	İstanbul	Muswell Hill
9	E	38	2000	Yönetici	İstanbul	Manor house
10	E	32	2006	Kalite kontrol uzmanı	İstanbul	Manor House
11	E	39	2002	Kuaför	Malatya	Wood Green
12	E	39	2012	Restoranda yönetici	Mersin	Tottenham
13	K	27	2012	Tasarımcı	Diyarbakır	Tottenham
14	E	32	2007	Teknik eleman	Adana	Edmonton
15	E	56	1985	Muhasebeci	İstanbul	Dalston
16	K	40	1996	Ev hanımı	Mersin	Peckham
17	K	35	2007	Ev hanımı	Diyarbakır	Peckham
18	E	42	1996	Taşımacılık işleri	Trabzon	Peckham
19	E	37	1997	Market sahibi	Maraş	Tottenham
20	K	36	2003	Ev hanımı	Maraş	Tottenham
21	K	27	1997	Ev hanımı	Maraş	Tottenham
22	E	25	2009	Barmen	Gaziantep	Tottenham
23	E	55	1987	Akademisyen	Ankara	Hendon
24	E	50	2002	Kafe müdürü	İstanbul	Highgate
25	K	34	1997	Kafe işletmecisi	Sivas	Shoreditch
26	E	32	2006	DJ ve futbol menejeri	İstanbul	Clapton
27	K	40	1997	Rehber Öğretmen	İstanbul	Highgate
28	K	48	2003	Restoran tasarımcısı	Çanakkale	Tottenham
29	K	37	2004	Grafiker	Konya	Stock Newington
30	K	40	2001	Kuran kursu öğreticisi	Düzce	Hackney
31	K	27	2011	Ev hanımı	Adana	Tottenham
32	E	35	2010	Gazeteci	İstanbul	Luton
33	E	42	1999	Dernek başkanı	Maraş	Dalston
34	E	63	1965	Emekli eğitim müfettişi	Kıbrıs	Hendon
35	E	38	2007	Opera sanatçısı	İstanbul	Tottenham
36	K	49	1986	Ev hanımı	Trabzon	Peckham
37	E	56	1985	Gazeteci	Konya	Tonttenham

Görüşmeler örneklemin geniş bir temsil gücüne sahip olması açısından Londra'nın olabildiğince farklı bölgelerinde yaşayan göçmenlerle gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte Türkiyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kuzey Londra (Enfield, Tottenham, Haringey, Wood Green vb.) belirgin bir ağırlığa sahip görünmektedir. Londra'da Türkiyeli göçmenlerin yerleşim örüntüsüne baktığımızda Green Lane bölgesi adı verilen uzun hat boyunca gettolaşmanın varlığından söz edebiliriz. Bununla birlikte görüşme yapılan bireyler, farklı yaş ve eğitim düzeyine sahip, çeşitli meslek grupları ve sosyo-ekonomik düzeyleri temsil eder niteliktedir. Görüşmeler mümkün olduğunca göçmenlerin evlerinde, yarı-yapılandırılmış görüşme soruları ekseninde görüşmecinin asgari müdahale ilkesine göre gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Göç Süreci: Beklentiler ve Sosyal Yönelimler

Türkiye'den İngiltere'ye göç, Kıbrıs kökenli ilk post-kolonyal dalganın ardından, başlıca üç aşamada ele alınabilir (Düvell,2010). 1940 ve 70'lerde iki kısım hâlinde gerçekleşen Kıbrıslı Türk ve Rum göçünden çok daha sonra, 1980'lerde Türkiye kaynaklı kalabalık göçlerle ilk aşama başlamış olur. Bu dönemde gerçekleşen göçlerin özelliği 12 Eylül askeri darbesinin ardından siyasi açıdan zor durumda kalanların İngiltere'yi bir sığınma ülkesi olarak seçmeleridir. 1990'larda özellikle Kürt vatandaşların ağırlığını oluşturduğu ikinci bir sığınmacı dalgası öncelikle Kuzey Londra'daki bazı bölgelerde çok sayıda Türkiye kökenli göçmen nüfusunun toplanmasına sebep olur. Türkiye'de başlayan terör olaylarının etkisiyle başta kırsal kesimden birçok aile, hem göç etmeye karar verme hem de yerleşilecek muhiti seçme açısından birbirlerini etkileyerek bu ülkeye sığınmacı olarak gelmişlerdir. Bunlar arasında Kürt olmayanlar da vardır. Üçüncü periyot kabul edilen son dönem ise ziyaretçi, öğrenci ya da au pair (çocuk bakıcısı) olarak gelip yerleşenlerden oluşmaktadır. İngiltere'ye geçici olarak gelip sonradan yerleşmeyi tercih edenler bu grubu oluştururlar. Bütün göç periyotları boyunca turist, işçi, iş adamı ve öğrenci göçleri devam etmiştir. Bunların yanı sıra aile kurma ya da aile birleşimi göçleri de azımsanmayacak seviyededir.

Sığınmacıların -ekonomik sebeplerin bazı durumlarda sığınma talebini doğurduğu görül-mektedir- Türkiyeli toplum içerisindeki oranı oldukça fazla olmakla birlikte, diğer göçmenlerin Londra'ya geliş sebepleri arasında dil öğrenmek ve kariyer geliştirmek ilk sıralarda yer almaktadır. Başlangıçta bireysel bir kararla, geçici olarak gelenler zamanla vatandaş olma, dil geliştirme gibi sebeplerle bu ülkede kalma sürelerini uzatmış, sonrasında tamamen yerleşmişlerdir. Bu gruptakilerin yerleşim tercihleri ana kitleden farklı bölgelere kaymıştır. Hatta özellikle Türkiyeli toplumla sosyal ilişki içine girmekten kaçınanlar az sayıda değildir. Bu konuda zaman içerisinde bir çeşit seçicilik geliştirildiği gözlenmektedir. Özellikle sığınma ya da ekonomik sebeplerle Londra'ya gelip, gettolaşmaya elverişli yaşam alanlarında gündelik hayatını sürdüren çoğunluk yanında, nispeten entegre olmuş, dil ve uyum sorunlarını büyük ölçüde aşmış ve belli bir sosyal-ekonomik statü elde etmiş göçmenler kendi kozmopolit sosyal çevrelerini oluşturmuşlardır:

"İltica sebepimiz ekonomi, Türkiye'de iyi bir yaşam standardımız olsaydı isterdik ki orada kalalım. Başka yol bulamadık, iş bulamayınca böyle oldu." (G. 19)

"Londra'ya gelme düşüncesi İngilizce'nin o zamanın Türkiye'sinde iş bulmak için önemli bir enstrüman olduğu gerçeğini kavradıktan sonra oluştu. Mesleğimde ilerlemek ve üniversiteye dönersem ve akademik kariyer yaparsam İngilizce'nin çok gerekli olduğunu düşündüğüm için buraya geldim. Tamamen İngilizce öğrenmek içindi, geçici bir süre için kalacaktım." (G. 3)

"Gelme amacım kariyer amaçlı idi, internet teknolojisi alanında. Aynı firmada uzun yıllar çalışınca yükselmek istedim ama her şey İngilizce gerektiriyor. Beni kısıtlayan birşeydi kendi açımca, orada kursa gittim ama olmuyor kendi ülkenizde çok zor. Burada altı ay boyunca kursa gittim ama seviyem yeterli gelmedi, konuşmalarda tıkanıyordum. O yüzden vizemi uzattım, part time işe girdim." (G. 4)

"Benim bulunduğum yerde fazla Türk yok. Türkler arasında da farklılık var bir kere, Kuzeydeki Türklerin hayat görüşleri farklı, davranışları da. Benim yetiştirilme tarzıma uymuyor, etnik ya da eğitim farklılığı değil. İlkemiz buluyorum diyebilirim. Burada siyaset biraz daha fazla, farklı görüşler var. Benim çok iyi arkadaşlarım da var ama derin dostluklar kurmuyorum. İngiliz arkadaşlarım da var, ama dostlarımı iyi seçmem gerekiyor." (G.26)

"Genel olarak Türkiyeli topluma mesafeli duruyorum çünkü sosyal baskıyı aynı şekilde devam ettirebiliyorlar, politik olarak da burada daha sağcılaşıyorlar aslında, daha muhafazakârlar, daha dayatmacı oluyorlar. Korkuyorlar çünkü yabancı bir ülkede aslında yalnız başınalar, o yüzden o dayatma başka şekillerde devam edebiliyor. Hatta şöyle bir şey var, Türkiye'deki insanlar kendilerini yenileyebiliyorlar ama burada biz biraz aynı kalıyoruz. Çok fazla yenilenmiyoruz olan bitenle ve aslında yüzümüz çoğunlukla Türkiye'ye dönük." (G. 27)

Yerleşim konusunda ilk gelen sığınmacıların belediyelerin sosyal konutlara yerleştirme politikalarına göre, Harringey ve Hackney (Kuzey Londra) bölgelerine yerleştirildikleri, sonradan gelenlerin de eklenmesiyle Kuzey Londra'da hatırı sayılır bir Türkiyeli göçmen nüfusunun zamanla artarak oluştuğu görülmektedir. Bu erken dönem toplumun özellikle eğitim alanında ciddi sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır:

"İlk gelen sığınmacılar, devlet yardımı aldıkları için belediye kendi seçtiği bölgelere onları yerleştirir ve bağlı buldukları eğitim ofislerine yönlendirirdi. Zorunlu eğitim çağına gelmiş olan çocuklar belirli okullar arasından tercih yapmak durumundaydılar ve bu okullar genellikle iyi okullar olmazdı. Bu durum yalnızca Türkiye'den gelenler için geçerli değildi, diğer ülkelerden gelen göçmenlerin çocukları da başarı seviyesi pek de yüksek olmayan okullara gittiler. Bunda dil bilmemelerinin çok etkisi vardı. Üçte biri Türkçe konuşan çocuklardan oluşan okullar bile vardı. Bunlar 'özel gereksinimi olan öğrenciler' denilen engelli öğrencileri de içeren gruba dâhil edilirdi. Dil öğrenmeleri için özel öğretmen tahsis ederlerdi. Eğitim almak için gereken akademik İngilizce bu kadar kısa zamanda öğrenilemeyeceği için, ailenin kırsal kökeni ve ne Türkçe ne İngilizce konusunda çocuğa yardımcı olamaması çocuklarımızın istenen başarıyı elde edememesine yol açtı. Süreç içerisinde okullardaki destek de ciddi biçimde azaldı. Bunda ekonomik krizlerin ve İslamofobi'nin etkisinin olabileceğini düşünüyorum. Son seçimlerde 'aşırı sağ'ın güç kazanması da önemlidir. Göçmenlerin yardım ve sosyal özgürlükleri suistimal etmeleri bu ülkedeki göçmen algısını olumsuz yönde etkilemiştir." (G. 34)

İngiltere'nin, Türkiye'de yaşayan bireyler için, sadece ekonomik ya da siyasal yönden değil sosyal açıdan da daha 'iyi' bir yaşam vaadi anlamına geldiği unutulmamalıdır. Özellikle kırsaldan gelen kadın sığınmacıların, geldikleri yerde hissettikleri mahalle baskısının bu ülkede azalmasından duydukları memnuniyeti sıklıkla dile getirdiği, ancak hayal ettikleri mutluluğu

tamamıyla burada bulamadıkları görülmektedir. Evlilik yoluyla gelen kadın ve erkekler de benzer sıkıntılar yaşamaktadırlar.

“Biz Aleviydik, Sünni bir köyde yaşıyorduk onun da gelmemizde etkisi oldu, fazla kimsemiz de yoktu orada. Bu yüzden herkes dağıldı, çok aşırı bezdirecek şekilde bir dışlanma yaşamadık ama yine de hissettiriliyordu. Geldikten sonra, hayatım çok değişti desem yalan olur. Çünkü biz artık yaşımızı başımızı almıştık, olgunduk. İnan ki köyde nasıl yaşıyorsak fazla bir değişiklik olmadı. Özgürlükler konusunda kesinlikle bir rahatlama var, orada giyemediklerimi burada rahat rahat giyebiliyorum. Tabii güvenlik konusunda buralar eskiye göre daha kötü, doğrusunu söylemek gerekirse çünkü her milletten insan var. Hırsız da arsız da. Tamam, iyi yönleri var ama bir de böyle bir yönü var. Çok da güvende hissediyorum dersem yalan olur.” (G. 20)

“Burada yüzde yüz mutluyum diyemem. Kültür ve sosyal açıdan çok farklı bir yerden gelip, buraya uyum sağlamak beni çok zorluyor açıkçası. Kendimi dışlanmış ya da yabancı hissetmiyorum fakat ne olursa olsun içimde bir eksiklik oluyor. Ne kadar kendinizi geliştirirseniz geliştirin burada, sürekli psikolojik olarak alt sınıftan hissediyorsunuz kendinizi.” (G. 6)

“Burada şu anda mutluyum, ama geldiğimde sıkıntılar yaşadım tabii. Küçük evlendim ben, çok hayal kırıklığı yaşadım burayla ilgili. Ama çalışmayı düşündüğüm için okula başladım ve alıştım bir şekilde. Türkiye daha rahattı benim için ama burası daha güvenli geliyor.” (G. 31)

Günelik Hayattaki Tercihler ve Zorunluluklar

Lefebvre'nin kapitalizmdeki baskıcı yaşamın bireyleri programlanmış bir öz-düzenlemeye tabii tuttuğu fikri, Londra gibi metropollerde son derece geçerli bir tespit olma özelliğini korumaktadır. Türkiyeli göçmenlerin Londra'daki yaşamları iş hayatının uzağında kalan ev hanımları ve öğrenciler dışında büyük ölçüde çalışma odaklıdır ve gündelik hayatlarının büyük bölümünü çalışmaya ayırmaktadırlar. Bu durum İstanbul'dan gelenlerde bile büyük bir sorun olarak görülmekte, Londra'nın hızla akan iş hayatı içerisinde kendilerine ve ailelerine bile vakit ayıramamaktan şikâyet etmektedirler:

“Türkiye ile kıyaslayınca burada vakit fukaralığı var, sosyal ilişkilere pek zaman kalmıyor. Hısım-akraba ve arkadaşlarımızla daha çok vakit geçirebiliyorduk oradayken, insan tabii onları özliyor, muhabbet ortamını, daha samimi ilişkiler. Burada 'jungle' ortamı yani herkes hayat mücadelesi veriyor.” (G. 1)

“Türkiye'de ailenin içinde kalıyorsun, dışarıya aile içinde gördüğünü yansıtıyorsun, ama buraya gelince farklı kültürlerden insanlar tanırıyorsun, onlarla iletişim kuruyorsun, ister istemez değişiyorsun. Çok fazla bir şey değiştirdim ya da hiçbir şey değiştirmedim dersem yalan söylemiş olurum. Eskiden Türkiye'de bu insanlar niye bu kadar fakirler diye sorardım kendime, buraya gelince hayat şartlarının çok daha farklı olduğunu gördüm. Çalışmak zorunda kalıyorsun burada, itekliyor seni, hayatta kalmak için çalışman gerek. Onu anlıyorsun. Bu da kendi ayaklarının üzerinde durmaya seni itiyor, arkanda ne annen var ne baban, tek başınasın.” (G. 19)

“Türkiye'deki hayatım daha rahat benim, burada daha çok strese girdim, beklentimin tam tersi oldu. Türkiye'de yaşarken Avrupa deyince herşeyin daha rahat ve düzenli olduğunu biliyorduk ama burada tam tersini gördüm. Sosyal ilişki çok az, üç senedir yaşadığım yerde karşı komşumu tanımıyorum. Karşı karşıya gelsek tanımam şu an. Burada çalışma hayatı çok yoğun, sosyal yaşam sıfır diyebilirim. Çünkü insanlar genelde haftanın 6 günü 12 saat çalışıyor. İzin gününüzde sadece dinlenebiliyorsunuz, başka bir şey yapamıyorsunuz.” (G. 6)

İngiltere'deki Türkiyeli sığınmacıların adet, tutum ve davranış örüntülerinde geldikleri ülkeye uyum sağlamak amacıyla değişimler olduğunu ortaya koyan araştırmasında Erdoğan (2007), örneğin yiyecek alışkanlıklarında domuz eti yememe gibi dini tutumların terk edildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durumun aksine diğer göçmenleri de kapsayan araştırmamızda, dini tutumların terk edildiğine dair bir bulgu elde edilmemiştir. Fakat önceki araştırmaya benzer şekilde göçmenlerin Türkçe yayın izledikleri, önemli kısmının geri dönme isteği taşıdığı ve ana kütteden kopuk yaşayanların gündelik hayatta kültürlerini korumayı daha fazla tercih ettikleri bu çalışma ile doğrulanmaktadır. Göçmenlerin bir kısmı, gündelik yaşam tercihlerini dışarıdan etkileyen herhangi bir baskı olmamakla birlikte, sosyalleşme açısından Türkiye'deki tercihlerini değiştirdiklerini belirtmektedirler. Özellikle İslami kimliğiyle gündelik hayatta var olmak isteyenler ise zaman zaman sosyalleşme konusunda çeşitli sıkıntılar yaşadıklarını söylemektedirler:

"Evet, burada daha çok Türklerle görüşüyoruz, İngilizler'den de daha çok Müslüman backgroundlu olanlarla görüşüyoruz. Malezyalı, Pakistanlı, Arap kökenli olanlar gibi. Çünkü İngilizlerin mantalitesinde her planda içki var. Pub'a (bar) gitmen lazım, içmen lazım. Sen de içmeyince ilişkiler belli bir yere kadar geliyor ondan sonra duruyor. Diğerleriyle daha samimi olabiliyorsun, müşterek şeyler var. O yüzden etrafımızdaki samimi insanların çoğu genelde Türk, tek tük Bangladeşli, Pakistanlı var ama ekseriyeti Türk diyebilirim. O ilişkilerde değişiklik olmadı hâlâ." (G. 2)

"Türkiye'de kalıplar çok keskindir, Müslümanın Hıristiyanın vs. buraya geldikten sonra hepsi kalktı, insanların neye inandığı ya da ne yaptığıyla hiç ilgilenmiyorum. Dinin ne diye soranları garipsiyorum, Türkiye'de öyle değildi örneğin rahatlıkla Kürt müsün Türk müsün diye sorarlar ama buraya geldikten sonra çok fazla önemsizleşmeye başladı. Yemek kültürü açısından ilk geldiğimde hiçbir şey yiyemiyordum. Sonraları o kadar da kötü olmadığı anladım, Çin lokantasında bile yiyecek bir şeyler bulabiliyorsun. O kadar da kötü değilmiş. Yemek kültürüm baya değişti hiç yemem dediğim şeyleri yiyorum aslında o kadar da kötü değilmiş, domuz dışında." (G. 13)

"Ben Türkiye'den gelen biri olarak değil ama Müslüman olduğum için bir yabancılik duygusu hissediyorum. Türk olmamla ilgili sıkıntı yok ama özellikle kapalı (başörtülü) olduğum için Müslümanlığımın ilgili bir ötekileştirme hissediyorum. Çalıştığım iş yerindeki İngilizler açık görüşlüler, kabulleniyorlar beni ama tabii soruları oluyor. Ben sözde Müslümanların saldırıları olduğu zaman zorlanıyorum. Yani sürekli özür dilemek durumunda gibi hissediyorum kendimi, her Müslüman böyle değildir onlar extremisttir filan diye sürekli açıklama yapmak zorunda gibi hissediyorum." (G. 8)

Türkiye'den gelen birisi için Londra'da gündelik hayat alışkanlıklarını değiştirmek için herhangi bir sebep olmadığı göçmenlerce sıklıkla ifade edilen bir husustur. Özellikle kendi kabuğunuzda yaşıyorsanız, evde, sokakta ya da daha merkezî yerlere gittiğinizde kendiniz olarak kabul görmenin sosyal ve psikolojik rahatlık sağladığını, ancak bazı durumlarda kendilerini bu toplumun bir parçası hissetmediklerini ifade etmektedirler:

"Türkiye'de yapıp da burada yapamadığımız bir şey yok aslında. Yemekler, giyim, ilişkiler hep aynı, dini ibadet filan aynı. Burada bir Türk'ün değişmesini gerektirecek hiçbir şey yok, insanlar öyle kabul ediyor zaten, aynı şekilde devam ediyor hayat. Burada kendimi dışlanmış hissetmem genelde ama Christmas zamanlarında hissettim biraz. Baktım onlar birbirlerine kart veriyorlar, kutluyorlar, biz de onların bayramlarını kutluyoruz ama o zaman farklı hissediyor insan kendini." (G. 6)

"Burada ben gündelik yaşam alışkanlıklarımı değiştirmek zorunda kalmadım. Siz eğer İngiliz toplumuyla ortak alanlara girmezseniz entegrasyon sorunu yaşamıyorsunuz, onun dışında yaşıyorlar. Eski okulda mesela veliler arasında yapılan bilgi yarışması gibi kaynaştırma organizasyonlarında kimse bizi masasına istemiyordu. Çünkü eğlence bile olsa kazanmak istiyor insanlar, biz öyle bir quizde bir şey yapamayız, çünkü aslında sosyal hayata dair bilgimiz yok. Örneğin bir tv programını kim sunuyor bilmiyoruz, öyle bir genel kültürümüz yok. Çünkü genel kültür yaşadığın yerle de ilgili. Suçlamak için söylemiyorum bunu ama durum böyle, derin ilişkiler kurmuyoruz, ben evimde yüzde seksen Türkçe TV izliyorum mesela. Anca sevdiğim bir dizi olursa izliyorum, haberleri filan takip etmiyorum. Dolayısıyla her iki ülkeye de ait olamıyoruz biz." (G. 29)

"Biz buradaki Türkler bir şeyi denemeye pek açık değiliz aslında, mutfak anlamında özellikle, bizimki en iyisi bizden başkası hepsi kötü, öyle bir izlenim var burada. Türk mahallesinde Türk ailelerinin içine girsen, gidelim de bu akşam Çin yemeği yiyelim diyen, vardır ama yüzde on filan olabilir en fazla. Ama kebab desen hurra herkes kebaba gider." (G. 7)

Dayanışma Ağları ve Entegrasyon

Çok kültürlü toplumun oluşması önünde bir çeşit engel olarak görülmesine rağmen, dayanışma ağları neredeyse bütün göçmen grupları için hâlâ geçerliliğini sürdüren ilişki formları üretmektedirler. Kendi kişisel göç tecrübeleri içerisinde 'başkalarına değmeden' yaşamayı tercih edenlerin sayısı azımsanmayacak düzeyde olsa bile, Türkiyeli toplumda özellikle memleket ortaklığı üzerinden organize edilen dayanışma ağları (örneğin Pekünlüler Derneği, Adanalılar Sosyal Kulübü gibi) hala işlevselliğini korumaktadır. Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenler geliş sebepleri farklı bile olsa, ideolojik, etnik köken ve hemşehricilik sebebiyle önce gelenlerin yanına yerleşerek parçalı yerleşim örüntüsü sergilemekte, bu şekilde 'eski ortaklıklar' üzerine bina edilen yeni dayanışma ağları ve sosyal organizasyonlar oluşturmaktadırlar. Şahin'in Londra'daki Türkiyeli göçmenlerin örgütsel dönüşümlerini incelediği çalışması (2012, s. 75-76), geleneksel dayanışmanın yerini dinsel ve kültürel organizasyonların aldığını göstermektedir. Bu araştırmaya göre, Anadolu Sünnileri, Anadolu Alevileri ve Kıbrıs Türkleri göçmenler içerisindeki üç alt grup olarak birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılmaktadır ve bu üç grup arasında sosyal etkileşim yok gibidir. Bu durum Londra'da Türkiyeli olmanın yalnızca şemsiye kavram olduğu ve dayanışma ağlarının dinsel ve kültürel öğeler etrafında şekillendiğini göstermektedir. Ayrıca bu alt topluluklar arasında birlik inşa etmek neredeyse imkânsız hâle gelmiştir.

"Burada genelde göçmen toplumlar getto biçiminde yaşarlar. Biz de ister istemez en fazla kendi ortak kültüre sahip olduğumuz insanlarla görüşüyoruz. İngiltere dünyada en fazla Alevinin yaşadığı ülkelerden bir tanesidir. Gettolaşma bu şekilde var ama şu da var ki bir otobüse bindiğinizde farklı kültürden insanları bir anda otobüsün içinde hissediyorsunuz, yerli ya da göçmen. Bu kadar heterojen bir yapının olduğu ülkede bile insanlar gettolaşıyorlar." (G. 33)

"Bence Türkiye'den gelenler farklı dili konuştukları için, İngilizce konuşamayınca İngilizlerle muhatap olamıyorlar tabii ki. Konuşamıyorsun kendini ezik hissediyorsun o toplum karşısında ve o topluma giremiyorsun. Daha doğrusu Türkler dışarıya biraz kapalı yaşıyor." (G. 19)

"İstanbul'dan geldiğim için buraya adapte olmakta pek zorlanmadım ben. Fakat burada da küçük bir community gibi sosyal kontroller var. Ben bunun dışındayım, onlar topluca daha önce gelmiş olanlar. Ben evlenip geldim ama o grubun çok içine girmedim. Erken yaşta gelmediğim için belki, tanışım Türkiye'den gelenlerle ama birlikte yaşamadım. Benim kendi kurduğum çok küçük bir kadın grubu var, onlarla vakit geçiriyorum. Benim gibidir onlar da İstanbul'dan gelmiş olanlar. Genel müdahaleci grup gibi yaşamayı seçmeyenler. Biz birbirimize öyle karışmıyoruz. Sosyal çevremi daraltmış olmama rağmen çok dolu vakit geçiriyoruz. Bir de dışarıya açık, kapalı bir grup değil. Londra hayatıyla bağlantılı en azından. Diğer grup çok kapalı, kalabalık olmasına rağmen daha dar hissedebilirsiniz yani. Benim yakın olabileceğim grup siyasi gerekçe ile gelenler, onun dışındakiler küçük bir Türkiye hatta köy gibi herkes herşeye müdahale ediyor. Benim yaşam tarzım ise aynı diyebilirim pek bir şey değişmedi." (G. 28)

Londra, nüfusunun neredeyse yarısı göçmenlerden oluşan kozmopolit bir kent olarak kültürel çeşitliliği zengin tarihsel mirasıyla harmanlamak konusunda başarılı görünmektedir. Düzenlenen yasalarla da desteklenen 'saygı kültürü' sosyal hayatın olağan bir parçası hâline gelen çeşitliliğin çatışma sebebine dönüşmesini önlemede önemli bir faktördür. Zaman içerisinde Londra'ya özgü kent kültürünün oluşmasında bu çeşitliliğin hukukla korunmasının payı büyüktür. Göçmenler, bu zengin çeşitlilik ve özgürlükler alanı karşısında yaşamın akışına kendilerini bırakıp kalabalığa karışmak ya da kendi korunaklı çevrelerini oluşturdukları 'ceplerde yaşamak' arasında sürekli tercih yapmak durumunda kalmaktadırlar. İlkinde bir çeşit 'özünü kaybetme', ikincisinde ise yoğun bir 'içe kapanmışlık' onları bekleyen risklerdir. Fakat her iki alan arasındaki mekânsal ve ilişkisel geçirgenlik asimilasyonla gettolaşma arasında üçüncü bir tercih olarak sağlıklı bir entegrasyonun olanaklarını gündeme getirmektedir. Türkiyeli göçmenler gündelik yaşam tercihlerinde kendilerini herhangi sosyal baskı altında hissetmemektedirler ve gündelik hayat içerisindeki tercihlerini zenginleştirip uyum becerilerini geliştirerek hem Türkiye toplumu içerisinde hem dışında yaşamlarını sürdürmeyi kısmen de olsa başarabilmektedirler:

"Ben her toplumda göçmenleri belli şekilde davranmaya iten bir toplumsal mühendislik olduğunu düşünürüm, ama bu çok gözüne parmağını sokar gibi olmuyor Londra'da. Burada genel bazı kurallar var ve bunun dışına çıkma şansız yok. Sosyal açıdan da var böyle kurallar. Mesela Türkiye'den gelen bir insan için biri size karşınıza çıkıp küfür ederse tokadı yapıtırsınız, sizin toplumsal refleksiniz bunu gerektirir. Ama bu ülkeye geldikten bir süre sonra duyduklarınızla fark edersiniz ki fiziksel teması ilk kim gerçekleştirse suçlu odur. O yüzden buradaki insan kendisine küfür etti diye tokadı vurmaz. Siz bu şekilde toplumsal reflekslerinizi değiştirirsiniz. Londra'da yaşamak benim için, kaldırımda yürürken karşıdan gelen insanların senin gözüne bakmadığını fark etmek demektir. Türkiye'de yaşamak ise karşıdan gelen erkek senin gözünün içine bakar sana meydan okur, kadın/erkek sana bakar seni soyar, polis memuru gözünün içine bakar sana söver, çocuk gözünün içine bakar sana sayar. Her şey var insanların yaptığı. Göz teması bu kadar ayyukta olan bir ülke Türkiye. Burada değişen şey öncelikle bu." (G. 15)

"Londra'da yaşamak medeniyettir. Toplu taşıma filan çok düzgün burada, insanlar saygılı. Geçen sene çocuğum Türkiye'de şaşkın şaşkın bakındı otobüsü görünce, beklemeyeceksin inmesini iterek bineceksin dedim. Burada insanlara olan saygıları maske bile olsa sonuçta sizin alanınıza girmezler, Türkiye'deki gibi sizin özel hayatınızı merak etme ya da müdahale söz konusu değil. O yüzden daha medeni diyorum.

Dedikodular yok mu elbette var, maskeler var. İngilizlerle çalışıyorum, biliyorum neler döndüğünü, ama bizdeki gibi müdahale yok. Kendisini ilgilendirmiyorsa karışmıyor bırakıyor, bizde daha çok müdahale var ilgilendirmeyen şeylerde daha fazla.” (G. 8)

“Bir göçmen aslında belli aşamalardan geçer, ben o aşamalardan geçtim, başka Türklerde de bunu görüyorum. İlk geldiklerinde önce şaşırırlar, bu da varmış şu da varmış filan. Çünkü geldikleri ülke onlara çok egzotik görülür, adetleri, yemekleri, düşünce şekilleri, bu bir merak dönemidir. Ondan sonra ülkeni yemeğini, akrabalarını, doğasını filan özlersin. Sonra da geldiğin ülkeye tepki olur, İngilizler şöyle iyi filan. Belli bir aşamadan sonra da bir denge, kendi ülkenden kopunca, mesela ben bir ara uzun süre gidemedim, memleket hasretiyle yaşıyorsun. Yurt dışında olunca aşırı bir romantize etme de var. Bu ülkeye tepkili oldukça bizim ülke daha iyi diyorsun aslında gittiğinde öyle olmadığını görüyorsun. Daha çok gitmeye başlayınca oranın da buranın da iyi kötü özellikleri var diyorsun. Ben şimdi o aşamaya ulaştım.” (G. 23)

Gurbet, Vatan ve Aidiyet Duygusu

Küreselleşmenin ulaşım ve haberleşme imkânlarını kolaylaştırması ile gurbet ve gurbetçilik kavramlarında ciddi bir dönüşüm yaşandığı bilinmektedir. Londra’da yaşayan Türkiyeli göçmenler için de, ülkeleri artık ‘uzaktaki vatan’ olmaktan çıkmış, istedikleri zaman kolaylıkla gidebilecekleri memleketlerine dönüşmüştür. Eskiden haftada bir olduğu söylenen uçak seferleri günümüzde günde on yedi sefere kadar çıkabilmektedir. Türkiye’ye senede altı kez giden göçmenlerin yanı sıra, yılın birkaç aylık kısmını Türkiye’de geçirenler de mevcuttur. İnternetin sağladığı haberleşme kolaylıklarıyla sevdikleriyle hasret gidermenin yanısıra Londra’nın birçok bölgesinde bulunan market ve restoranlar neredeyse Türkiye’yi bu kente taşımakta, arayıp da bulunamayan Türk ürünü bırakmamaktadır. Bunun yanında çıkarılan Türkçe gazeteler, üyelerini sıklıkla bir araya getiren vakıf ve dernek faaliyetleri hatta her hafta düzenli maç organize eden Türk futbol ligi göçmenlerin hem ülkeleri hem de birbirleri ile bağını güçlendirmektedir. Görüşme yapılan bireylerin evlerinde genellikle Türkiye kanallarının izlendiği gözlemlenmiştir. Ülkeleri birbirine gitgide daha fazla yakınlaştıran bu gelişmelerle birlikte, ‘vatan hasreti’nin neredeyse kalmadığı, yalnızca vize sorunu yaşayanlarla, bir kısım sığınmacıların ülkelerine gidememekle ilgili sıkıntıları olduğu görülmektedir. Bunun yanında Türkiye’deki gelişmeleri yakından takip edenlerde, göç sebeplerinin artık ortadan kalktığını düşünerek geri dönme isteği ya da aksine tamamen bu ihtimâlden vazgeçme kararı göze çarpmaktadır. Bu noktada siyasi eğilimler belirleyici rol oynamaktadır.

“Ben senede iki defa gitmek istiyorum, öğrenciyken her tatilde giderdim. Şimdi oturum beklediğim için birkaç yıldır gidemiyorum. Evraklarım içerde o yüzden. Ben vatan duygusu taşıırım, gitmek isterim. Özellikle Diyarbakır’a gitmeyi çok isterim, son zamanlarda ziyadesiyle fazlaştı bende vatan hasreti.” (G. 17)

“Türkiye’ye senede bir kere gideriz, bir aksilik olursa yine gidiyoruz, daha sık gitmeye çalışmıyoruz doğrusu. Vatan duygum yüksektir kendimi buraya ait hissetmiyorum zaten, en kısa zamanda memlekete dönme isteği taşıyorum, en kısa zamanda inşallah hep dua ediyorum. Bunun en önemli sebebi Müslüman bir ülke olması, ben her ne kadar da İslami özgürlükler için geldimse de ülkemin Müslüman olması önemli ve değişen koşullar var.” (G. 30)

"Türkiye'ye senede iki defa giderim. Eninde sonunda Türkiye'ye dönme arzusu taşıyorum. Vatan doğup büyüdüğün yerdir tabii ama nerede kendini daha rahat hissediyorsan aslında orasıdır benim için vatan. Geçen seneye kadar Türkiye'de sosyal anlamda kendimi daha iyi hissediyordum ama son altı ayda Türkiye gidip geldikten sonra bir kez daha acaba nerede yaşasam daha rahat olurum diye düşünüyorum. Şu an gözüme en iyi İzmir görünüyor açıkçası. Geleneksel bağlardan ya da aile ilişkilerden kopmuş hissetmiyorum kendimi, aslında buraya geldikten sonra daha fazla görüşmeye başladık. Kameraları açıp üç beş saat napıyorsak devam edebiliriz." (G. 13)

Memnuniyet ve Sıkıntılar

Türkiye'den göçenlerin Londra'daki göçmenlikle ilgili sıkıntılarına gelince, öncelikle zaman zaman kapıldıkları bu toplumun gerçek sahipleri olmadıkları hissinden söz etmek gerekir. Her ne kadar Londra'daki güven, istikrar ve özgürlük ortamından memnun vatandaşlar dahi olsalar, birçok Türkiyeli göçmen kendilerine buradaki 'emanet' konularının çeşitli şekillerde hatırlatıldığı noktasında hemfikirdir. Bu bağlamda Richard Sennett'in (1993), Amerikan işçi sınıfının gündelik hayatta sınıf karşılaşmaları temelinde deneyimledikleri eşitsiz ilişkileri tanımlamakta kullandığı 'gizli yaralar' kavramsallaştırması, Türkiyeli göçmenlerin tecrübelerindeki eşitsizlik duygusunu karşılar niteliktedir. Türkiyeli toplumda bir çeşit adaletsizlik duygusu şeklinde kendini gösterebilen bu 'gizli yaralar', entegrasyona olan inancı ve çabayı azaltacak biçimde göçmenleri kendi içlerine kapanmaya yönelten faktörlerden biri olmaktadır. Londra'da yaşamaktan memnun olsalar bile mutlu olamayan birçok Türkiyeli göçmen için hayat, belirli rutinlerin sıkıcı tekrarına çoktan dönüşmüş durumdadır.

"Ben burada genelde işimle ilgilenirim, insanlarla fazla bir ilişki içerisinde değilim. Akşam iş sonrası spora giderim, biraz tv seyredirim, kitap okurum zaman geçer, ertesi gün yine işime giderim. Çalışmazsam ben burada vakit geçiremem, iklim de müsait değil, soğuk ülke, ama çalıştığım için iyiyim, mutluyum." (G. 5)

"Londra'da yaşamak iş ve sanattır. Müzeleri sanat galerilerini gezmek. Türkiye'de de aynı ama orda arkadaşlık ilişkileri biraz daha sağlam olurdu, ne de olsa beraber büyüdüğünüz yer. Burada daha mesafeli daha resmi. Burada ne mutluyum ne mutsuzum." (G. 11)

"Göçmenlikle ilgili fazla bir sıkıntım yok, British (İngiliz vatandaşı) olmaktan gurur duyuyorum, bana burada Almanya'daki gibi yabancı olduğum hissettirilmedi, hep bu cemiyetin bir ferdi olarak görüldüm ve değerlerime, inançlarıma saygı duyuldu. O açıdan ben de onların değerlerine saygı duyuyorum." (G. 2)

"Son üç yıl öncesine kadar Türkiye'ye dönme kararında olduğum için burada rahat değildim. Üç yıl önce aldığım kararla biraz orada biraz burada yaşıyorum ve bu da beni biraz rahatlattı. Fakat yine de vasiyetim, buraya gömülmek istemem." (G. 37)

"Benim çocuğum-çocuğum burayı benimsedi aslında, çok da sevmeseler de işleri var, belirli bir düzen kurdular, bu da onların hoşlarına gidiyor. Ama ben bir birey olarak, büyük olarak, Türkiye'den gelmiş biri olarak, sevemedim bu memleketi, hiçbir şeyine ayak uyduramadım. Ben İngiliz çayını hala içemedim biliyor musun, hala Türk çayı demliyorum evimde. Geri dönmeyi düşünüyorum nasip olursa." (G. 36)

"Bence buradaki göçmenler buraya tamamen ait olamıyor, din yok filan kendine gelemiyorsun üç ay, alışma süreci çok uzun sürüyor bazılarında, çok dönen de var mesela, alışamayıp. Ben pek zorlanmadım çünkü benim bur da iki abim vardı, o yüzden zor olmadı pek benim için maddi manevi." (G. 22)

"Burada ekonomik yönden mutluyum diğer yönlerden kesinlikle mutlu değilim, çevre de edinmek istemiyorum burada, ailem bana yetiyor, dönmek istiyorum ben." (G. 14)

"Ben burada kurumsal olarak bir ayrımcılığın yapıldığını düşünmüyorum. Mesela bir polis teşkilatı için bunların hepsi ırkçı diyemem yani. İçinde birkaç tane çıkar, çürük elma her yerde olabilir ama hepsi ırkçı diyemem. Benim öyle bir şeyim olmadı ama kişisel anlamda olabilir. Mesela bankaya gidersin senin işini yavaş yapar veya yapmaz bunlar olabilir." (G. 7)

"Burada ırkçılık çok ince uygulanan bir şeydir, engelli olmak gibi. Engelli için her şey görünürde düşünül müştür kimse parmağıyla göstermez ama herkes onun engelli olduğunu bilir. Ben de aynı muameleyi gördüğümü düşünüyorum. Görünüşte bir saygı var, hiç kimseden birebir ırkçı muamele görmedim ama iş başvuruları gibi durumlarda hissedersiniz. Benim yanında kaldığım İngiliz aile bu konuda bana yardımcı olmak istedi, işimde iyi olduğumu bildikleri için CV hazırladı kendi eliyle götürdü filan, referans oldu. Birkaç hafta sonra bana 'yüzüm tutmadı sana söylemeye ama senin yerine çok daha vasıfsız birini İngiliz diye işe aldılar' dedi. Çünkü benim ismim Aşşen, direkt ismimden Müslüman kökenli biri olduğum belli ve bunun gibi birçok red aldım. Kimse göz ardı etmiyor kimliğini ve daha basit pozisyonlarda kullanıyorlar. Bunu çok ölçülü uyguladıklarını düşünüyorum, kimseye hissettirmeden." (G. 29)

Sonuç ve Yorumlar

Londra'da Türkiyeli göçmenlerin gündelik hayatlarını konu alan bu araştırma ile Türkiye'den kalkıp oldukça kozmopolit bir Avrupa başkenti olan Londra'ya göç eden/sığınan kişilerin, burada nasıl bir yaşam sürdürdükleri, aradıklarını bulup-bulamadıkları, gündelik hayatlarında değişikliğe neden olan faktörler ya da aynı kalmanın sebepleri nitel metodolojinin tümevarımsal teknikleri kullanılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Sahip olduğu emperyal geçmişle çokkültürlülüğü bir ilke olarak benimsemeye gayret eden İngiltere'nin sunduğu özgürlükler ortamında, Türkiyeli göçmen için sosyal hayatta genel bir rahatlama ve memnuniyet söz konusudur. Ancak iş hayatına atılmak zorunda kaldığı zaman, çalışma koşullarının ve kent hayatının özellikle Lefebvre'nin vurguladığı tarzda bireyi kuşatma altına alan karakteri ile zaman ve mekân yönünden sıkı bir gündelik belirleyicilik dayatması, diğer kent sakinleri gibi göçmenlerin de başlıca sorununu oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye'den gelenlerin yoğun olarak istihdam edildiği kafe, restoran, market gibi fazla mesai gerektiren iş sahalarında, haftanın altı günü, günde on saat çalışmak zorunda kalan göçmenler için gündelik hayat, neredeyse çalışmaktan ibaret bir hâl almaktadır. Bunun dışında kendine ve ailesine vakit ayırıp Londra'nın zengin sosyal ve kültürel ortamından istifade etmek özellikle alt sınıftan ve eğitim seviyesi düşük göçmenler için uzak bir ihtimal olarak görülmektedir. Öte yandan Türkiyeli göçmenlerin bir kısmı işsizlik maaşı, barınma gibi devlet yardımlarından istifade edip çalışma hayatına dâhil olmamayı tercih etmektedirler.

Araştırma sonucunda, Londra'ya 'daha iyi' koşullarda yaşamak amacıyla Türkiye'den göç/iltica edenlerin Londra'nın göçmen ağırlıklı toplumunda, eğitim düzeyleri, geldikleri sosyo-ekonomik çevre ve Londra'da yaşadıkları bölge ile ilişkili bir gündelik hayat ürettikleri anlaşılmaktadır. Genellikle kırsal kökenli sığınmacı veya çalışma amaçlı gelen göçmenlerin çoğunluğu önceden gelen yakınlarının yanına yerleşmeyi tercih ederek getto benzeri bir yerleşim ve yaşam tarzını inşa etmektedirler. Bu kesimde kentten izole edilmiş kenar mahallelerde dil bile öğrenmeden, kendi sınırlı ve yerel dünyalarında yalnızca Türkçe ya

da Kürtçe konuşarak yaşamlarını sürdüren çok sayıda göçmen yer almaktadır. Dahası, bu bölgelerde yaşayan Türkiyeli göçmenlerin bazıları dükkân açma, muhasebe veya diğer hukuki zorunluluklar gibi resmi işlerini yürüten kişiler sayesinde, kendi mahallelerinden hiç çıkmadan seneler geçirebilmektedirler. Bu mahallelere gidildiğinde eleman ilanlarının bile Türkçe asıldığı dükkânların, kebabçıların ve evlerin arasından geçerken küçük bir Türkiye kurulduğu kolaylıkla görülebilmektedir. İkinci grup göçmen eğitim ya da çalışma amaçlı gelip kültürel bağları çok güçlü olmamakla birlikte, kent hayatının akışına teslim olanlardan oluşmaktadır. Gündelik hayatlarında herhangi bir kültürel-geleneksel ilkeye bağlı kalmaksızın ortama ve çoğunluğa uyarak yaşamayı tercih edenler bu grupta yer almaktadır. Bu göçmenler yerel bağlılıklarını bireyi evrensel olmaktan alıkoyduğunu düşünmekte ve herhangi bir aidiyet duygusu taşımadıklarını ifade etmektedirler. 'Göçmenlik bilinci' olarak tanımlayabileceğimiz seçici tavir sahibi üçüncü kesim ise geldiği kültür ile yaşadığı kültürü dengelemeye gayret eden göçmenlerden oluşmaktadır. Gündelik hayatlarında bir çeşit 'kültürel süzgeç' kullanarak davranışlarını şekillendiren bu göçmenler, geldikleri toprakların kültür örüntülerini, yaşadıkları topluma yabancılaşmadan, aynı zamanda içe kapalı mekân ve ilişkilere kapılmaktan kaçınarak temsil edebilmektedirler. Bu üç göçmen tipolojisi ve her birinin ürettiği gündelik hayat temsillerinin tamamı Türkiyeli göçmenler için geçerli olmakla birlikte, Londra'daki sosyal hayatlarında Türkiye'deki yaşamı korumaya çalışanların genel görünüm itibarıyla belirgin ağırlığa sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Bazıları uzun bir geçmişe sahip olan ve Londra'da oldukça fazla sayıda bulunan vakıf, dernek gibi çeşitli sivil organizasyonlar, önceki çalışmalarda da vurgulandığı üzere, kurdukları dayanışma ağları vasıtasıyla hitap ettikleri sınırlı kitlenin iç ilişkilerini güçlendirmekle birlikte, hem bir bütün olarak Kürtçe konuşan topluma hem de genelde Londra toplumunun sosyal bütünleşme/entegrasyon süreçlerine olumlu bir katkı sunmaktan uzak görünmektedirler. Özellikle 'social club' adı altındaki hemşehri derneklerinin Türkiye'deki kahvehaneler benzeri bir işlev görmesi ya da öyle bir imaja sahip olması bu derneklerin muhtemel işlevlerini oldukça kısıtlamaktadır. Bu noktada, Londra'daki dinî, ideolojik ya da etnik temalı Türkiyeli göçmen organizasyonlarının, Certeau'nün strateji kavramı kapsamına girecek bir fonksiyona sahip olduklarından söz etmek zordur. Göçmenler açısından bu örgütlenmeler, 'öteki'nin alanına sızmak için stratejiler ya da kendini ayarlayabileceği aidiyet zemini üretmek için yeterli değildir. Çeşitli kadın ve eğitim derneklerinin düzenledikleri etkinlikler Türkiyeli topluma önemli katkılar sağlamakla birlikte, bunların arzu edilen seviyeye henüz ulaşmadığı ifade edilmektedir. Bunun dışında son zamanlarda İngiltere'de Aleviliğin inanç olarak tanınması, Oxford Üniversitesi'nde Kürtçe'nin seçmeli ders olarak okutulmaya başlanması gibi etnik ya da mezhep odaklı kazanımlarda bu organizasyonların payı büyüktür. Ancak bunlar toplumun geneline hitap eder nitelikte değil, söz konusu ortaklıklar üzerinden üyelerini birlikte hareket etmeye sevkeden bir strateji izlemektedir. Bireyler gündelik hayatta, taktik kavramı kapsamına girebilecek mekânsız, fakat zaman odaklı, kendi faydalarına olan fırsatları yakalamak için sürekli hazırda beklemek suretiyle geliştirdikleri eylemlerle ilerlemektedirler. Bu yönüyle göçmenlerin gündelik hayatın çok çeşitli alanlarında stratejik değil taktiksel davranma eğilimi taşıdıkları ifade edilebilir.

Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin bütün farklı eğilim ve özelliklerinin yanında, ortak paydada birleştikleri durumlardan da söz etmek gerekir. Örneğin ister Kuzey Londra'da Türkiye tipi bir mahallede, isterse ana kütteden tamamen farklı, uzak bir muhitte yaşasın,

görüşme yapılan bireylerin büyük çoğunluğu, İngilizlerin aksine evlerine ayakkabı ile girilmemesi konusunda hemfikirlerdir. Özellikle Londra'da yaygın olanın aksine, evlerini diğer ev arkadaşlarıyla paylaşmayan ve aile kurmuş olanların oturma odalarının düzeni, evlerinde pişen yemekler, evdeki süs eşyaları ve fotoğraflar daha ilk adımda, ziyaretçilerde Türkiye'de bir eve girmiş hissi uyandırmaktadır. Bayramlar gibi özel günlerde ve akraba ilişkilerinde hayat görüşü ne olursa olsun, birçok göçmenin gelenekleri yaşatmak için gayret sarf ettiği ve çocuk sahibi olanların, çocukların yetişme sürecinde büyüklere saygı gibi kültürel değerleri onlara aşılamaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Ana kütleden bütünüyle ayrışan bireyleri istisna etmekle birlikte, bu araştırmanın sınırları dâhilinde toplanan verilerden, Türkiyeli göçmenlerin Londra'daki gündelik hayatlarının öncekinden çok farklı bir hâl olmadığı, aksine, başlangıçtaki metaforla ifade edecek olursak, büyük çoğunluğun 'çaylarına süt katmadan' yaşamayacağı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

İngiltere'deki Türkiyeli toplum konusunda literatürün zenginleştirilmesi ve sorunların çözümü için uygulayıcılara ışık tutmak amacıyla daha fazla sayıda spesifik ve özgün çalışmaya ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir. Son dönemlerde göçmenlerin yaşamlarını doğrudan etkileyen Avrupa'da artan milliyetçilik ve İslamofobik eğilimler gibi dışsal etmenlerin gündelik hayata yansımalarının yanında dil, kimlik ve aile ilişkileri gibi içsel faktörlerin konu edinilmesi yararlı olacaktır. Göçmenler bu konuda yeterince farkındalık ve bilgi sahibi değillerdir ve gündelik hayatın birçok alanında çeşitli zorluklar yaşamaktadırlar. Bunun yanında göç sürecinde nispeten edilgen konumda bulunan ev kadınları, çocuklar, yaşlılar ve engelliler diğer önemli çalışma alanlarını oluşturmaktadırlar. Bu kesim kapalı toplum yapısı içerisinde çoğu zaman görmezden gelinen ya da üzeri örtülen sorunlar yaşamaktadırlar ve bunların çözümünde somut adımlar atılabilmesi için öncelikle olgunun etrafına ortaya konması gerekmektedir. Londra'daki Türkiyeli toplum, genel itibarıyla eğitim olanaklarından yeterince istifade edememektedir ve bu durum suç ve şiddet olaylarına daha yatkın bir ikinci kuşak sorununu gündeme getirmektedir. Kentin oldukça ağır ekonomik koşullarına –Londra dünyanın en pahalı kentlerindedir- eğitim ve entegrasyon sorunlarının eklenmesi göçmenlerin yaşamlarını gittikçe daha fazla zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda özellikle gençlik odaklı araştırmalar yürütülebilir. Öte yandan, her ne kadar 'Turkish speaking community' adı altında bir bütün olarak tanımlansa bile, aralarında ciddi bir ayrışma ve ötekileştirme üreterek gittikçe daha da küçük ve birbirinden kopuk gruplara bölünen Türkiye kökenli göçmenlerin, öncelikle kendi içlerindeki sosyal bütünleşme/ayrışma süreçlerinin bundan sonraki araştırmalara konu edinilmesi önerilebilir.

Adding Milk to Turkish Tea: The Everyday Life of London's Turkish Immigrants*

Ayşegül Sili Kalem**

Introduction

Everyday life is the unique environment in which all patterns of social relationships occur and adapt to a factual form. Without a doubt the most traumatic changes and activities in this aspect are manifested within the lives of transnational immigrants. This fact makes it possible to reach several sociological conclusions based upon those routines or choices that have become a natural part of everyday life. Even the representatives of the ethno-methodological approach agree that one cannot research social order without exploring the common ideas, shared meanings, and mutual expectations behind everyday routines (Slattery, 2011, p. 224). This paper analyses how London's Turkish immigrants either maintain or lose their former relations and ties while setting up their new life.

Everyday Life: A Few Approaches

Four perspectives that stand out in the social scientific viewpoint of everyday life are; Erving Goffman's dramaturgical analysis; Harold Garfinkel's ethnomethodological approach; Thomas Luckman and Alfred Schutz the founders of the philosophical basis of analysis and formation of everyday consciousness and Henri Lefebvre's critical theory that examines oppressive contradictions of everyday life of capitalism (Marshall, 1999, p. 288). During the end of the 20th century and the beginning of the 21st century, cultural theorists began to conceptualise everyday life as a more dynamic and competitive area than before. Now, everyday life is understood as an extremely plural and fragmented subject, rather than a homogeneous whole. This means that individual identities are no longer regarded as being formed by only the cultural, local, and ancient constituent, but also as strongly influenced by global media and various industrial factors (Bennett, 2013, p. 12-15).

Lefebvre, one of those who is one of the determines the limits for this conceptual approach defines everyday life as a presentation (1986, p. 16), most often difficult interpretation of hidden patterns regardless of whether they are the result of fiction or an ordinary reality.

* I would like to thank Dr. Tunç Aybak and Prof. Louise Ryan from of Middlesex University's Social Policy Research Center for their support in conducting this study.

** Assist. Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Sociology.

Correspondence: siliaysegul@gmail.com. Address: Necmettin Erbakan Üniversitesi Köyceğiz Yerleşkesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Dere Aşıklar Mah., Demeç Sok., No:42, Meram /Konya.

He holds that it is worthwhile to research such factors because doing so to the agenda one of the most difficult issues we face in everyday life. Everyday life, which revolved around nature's cycle in pre-industrial societies, underwent a fundamental change with industrialisation in order to meet the requirements of production methods. This new form gave rise to three types of time: contractually allocated time, free time, and challenging time (Lefebvre & Regulier, 2005). Certeau (2009), who approaches everyday life from the basis of production and consumption relations, underlines such significant daily practices as reading, speaking, walking, and cooking. He explains analysis by the concept 'tactics', which differs from the concept 'strategies' because the latter term requires limits to enable a particular area of ownership and distinguish the different as a visible unity (pp. 52-55).

When referring to the 'original Turkish spirit' and cultural changes of everyday life within Turkey, Gürbilek (2012, p. 94) mentions that the westernisation model shift can also be applied to critiques of cultural changes. A kind of 'orphanhood' or 'belatedness' feeling spreads to everyday life in Turkey and always makes its presence felt in the shaping of cultural life. Turkish society has a longstanding goal of 'modernisation', and thus the tension between tradition and modern is felt within all social layers. This tension often creates unique societies. Göle (2010), known as a pioneer of change, also mentions the 'European perspective' (p. 172).

Before modernisation, the real living space of everyday life for traditional Turkish society was the neighbourhood (Alver, 2012, p. 221), which functioned as a small and simple area for the traditional routines of daily life. According to Ayata (2012, p. 54), the acceleration of the satellite urbanisation stages during the 1990s is an extension of the new middle-class culture as well as a way to isolate oneself from the lower social classes and escape the city's hectic lifestyle. However, Subaşı (2007) mentions that in some traditional Anatolian cities, modernisation in everyday life reflects a style that adds its own values to the new ones that it encounters.

The 'Turkish-Speaking Community' of London

The term 'Turkish-speaking community' refers to those Turkish immigrants who live in London, regardless of whether they came from the Turkish part of Cyprus or Turkey. This research focuses on the latter group. As these Turks, Kurds who lived in Turkey, and Turkish Cypriots prefer to speak Turkish in their everyday lives (Atay, 2006, p. 21), they are all referred as the Turkish-speaking community. The first ones to reach the United Kingdom (UK) were the Northern Cypriots, who were followed by Turkish immigrants from Turkey (Ali, 2001, p. 6). Although it was not possible to access precise population statistics concerning this community, its population is estimated to be around 500,000. But according to Sirkeci and Acik (2015), this 2011 census figure, which was based on visa applications and granted settlement permits data, revealed that the real figure was somewhere around 200,000 and 250,000 people. The push-and-pull migration theory is a valid explanation model of what causes Turks living in Turkey to migrate to the UK, for it explains migratory movements in terms of the intended destination being more attractive terms than one's current location (Lee, 1966, p.47). An estimated one-half of the country's 6 million expatriate population lives in Germany (Sirkeci & Erdoğan, 2012, p. 298).

The lack of relevant academic studies has been identified in previous studies, despite the fact that about 65% of England's substantial Turkish population lives in London (Atay, 2006; Yilmaz, 2001; Coştu, 2009). Adiguzel (2007), who compares the Turkish population's cultural identity perception in England with that of their compatriots living in Germany, mentions that the migration to Germany was legal, as well as massive and voluntary, whereas the migration to England featured illegal and obligatory characteristics. Bilecen and Araz (2015) validate the thesis that immigrating to London differentiates their political position as well as the individual identities of their migration stories. They also state that especially the Kurdish immigrants who arrive for resettlement tend to socialise by engaging in high levels of community participation and political lobbying involvement, both of which reflect diaspora characteristics.

The first generation of Turkish immigrants was initially involved in the textile sector. After this sector's disappearance, they turned to kebab restaurants, cafes, and the retail sector (Enneli etc. 2005, p. 5, Atay, 2010, p. 124). In recent years there has been a noticeable interest in transportation and the 'black cab' sector, which requires passing various screening and knowledge tests peculiar to London. In addition, these immigrants tend to bankrupt each other by setting up similar businesses in the same neighbourhood. After studying this practice, Erdemir and Vasta (2007) concluded that Turkish immigrants, in order to resist the existing dominant forms of power, adopted and formed cultural meanings within their work strategies.

Emphasizing continuity and social ties in the immigration process, the 'chain immigration' concept causes the high immigration levels of relatives based on the reports they receive from extended family members who have already settled in the target region (MacDonald, 1964, p. 82) Küçükcan (2009, pp. 90-91) mentions that the early stage Turkish immigrants living in London seem to be willing to maintain their family structure. Many of them, but especially women (who tend to become more dependent upon their husbands) feel the loss of socialisation during the first years of immigration.

Methodology

The general approach of this research is based on the interpretative (post-positivist) paradigm. An interpretative approach serves as the basis of those social research methods that try to document more of an empathic understanding rather than discussing how others seeing the world as well as testing the theories of law based on human behaviour and sensitiveness to context (Neumann, 2014, pp. 130-135). It is structured around a phenomenological research design method derived from qualitative research designs. The referenced data sources comprise those individuals or groups that agreed to reflect upon their external experiences (Yıldırım & Şimşek, 2006 p. 74). This research begins with how the everyday life of London's Turkish immigrants has evolved since leaving their home country. In qualitative research, this question represents the beginning of the intellectual puzzle that the researcher must establish (cited from Mason by Kuş, 2003, p. 81). The 'tea' metaphor in the title is used as a semiotic expression of the social change that is analysed.

The qualitative research methods used are observation analysis and in-depth interview techniques. The interview process adhered to the initial questions of the semi-structured interview form. According to Collins (1998, p. 1), the interview technique in which participants function as active interviewers does not necessarily need to be separate or objective; rather, participants should be engaged. Seidman (1991, p. 4) mentions that the interview enables one to make sense of the social actors' observed behaviour and understand their actions. Likewise, open-ended and general questions without a specific aim cannot shape the interviewee's answers (Silverman, 2003, p. 92).

The subjects of this research, London's Turkish immigrants, were chosen according to a method designed to give the most diverse sampling possible, which is preferred in qualitative studies, in accordance with the sampling methods used (Flick, 2002, p. 68). Determining the sources of diversity and deciding which people to interview need to be addressed in a detailed manner (Yıldırım & Şimşek, 2006, p. 109). In-depth interviews were conducted with 37 immigrants (23 men and 14 women) of diverse age groups, levels of education, socio-economic characteristics, and areas of residency. Research data, collected from November 2014 until June 2015, were based on quarterly in-depth interviews and observations carried out in two stages within a six-month period. The source data, gathered from 37 interviews, were conducted in various regions of London among first-generation immigrants who had left Turkey voluntarily. In terms of having a precise strong representation of sampling, interviews were conducted as far as possible in different parts of London. However, North London (i.e. Enfield, Tottenham, Haringey Wood Green, etc.) seems to have a significant weight due to its large number of Turkish immigrants.

A content analysis designed to reveal the lives and meaning was conducted to conceptualise the data analysis in order to uncover the themes needed to describe the phenomenon (Yıldırım & Şimşek, 2006, p. 75). MAXQDA, a qualitative data analysis program, was used to regulate the data sets. Computer programs were used for large data sets and research in order to make the data analysis process more open and systematic (Creswell, 2008, p.165).

Findings

Immigration from Turkey to the UK, after the first post-colonial wave of Cypriot Turks, can be categorised into three main phases (Duvell, 2010). After the two-part Greek and Turkish Cypriot immigration, in the 1940s and 1970s, respectively, immigrants from Turkey comprised the first phase (the 1980s). The second wave of refugees, primarily Kurds, came during the 1990s and caused many immigrants from Turkey to settle in various areas of North London. The third phase comprises those who arrived with student or au-pair visas and decided to stay. Tourists, workers, businesspeople, and students are represented in all of these phases. The numbers of those who came to establish a family or for the purpose of family reunion is substantial.

The number of asylum seekers who immigrate for economic reasons is rather high; others immigrate to London to study and enhance their careers. Immigrants are relatively integrated, have overcome the initial language and orientation issues, and have achieved a certain socio-economic status. In addition, they have formed their own social cosmopolitan environment. However, the majority of asylum seekers and economic migrants

settled in "ghettoized" areas. This is especially true for female asylum seekers who had lived in Turkey's rural areas; they frequently voiced their satisfaction with the reduced neighbourhood oppression that they experienced in London. And yet researchers have observed that they have not entirely found the happiness that they had sought. Lefebvre's thesis that oppressive life in capitalism programmes individuals by subjecting them to self-regulation appears to have a high level of validity in such metropolises as London. The lives of London's Turkish immigrants are mainly focused on work and business, excluding housewives who do not work outside the home and students.

Erdogan (2007) reveals that Turkish asylum seekers tend to change their behavioural patterns, such as mores and attitudes, in order to adapt to their new country. For example, they abandon such religious norms as not eating pork. Research done on other immigrants does not suggest that they also abandon religious attitudes. However, similar to previous research, this research verifies that immigrants mainly watch Turkish media, that a significant percentage wish to return to Turkey, and that those who are detached from their culture prefer to preserve it in everyday life.

Although Turkish immigrants arrive in London for various ideological, ethnic, and fellowship reasons, they demonstrate fragmented settlement patterns by residing among those who came earlier so that they can 'form social organisations by new solidarity networks' built upon 'old partnerships'. Şahin's (2012, pp. 75-76) examination of the organisational transformation of London's Turkish migrants shows that religious and cultural organisations have replaced traditional solidarity. Our research confirms this conclusion.

Globalisation, which has so vastly improved transportation and communication facilities, has also had a serious impact upon the concepts of homesickness and the expatriate. The city's Turkish immigrants no longer view Turkey as a distant homeland. In addition, those who follow what is going on "back home" either want to return because the reasons why they originally immigrated no longer exist or, contrarily, they want to abandon this possibility entirely. Political affiliation plays a determining role here.

The majority of Turkish immigrants continue to feel unstable, despite being citizens who are satisfied with the stability, trust, and freedom they have found in London. In this context, Richard Sennett (1993) proposed the phrase "hidden injuries" to define the basis of everyday life different encounters of the American working class used to describe the unequal relationship they experienced. This also applies to the feeling of inequality experienced by Turkish immigrants. Such feelings can cause them to become introverted and isolate themselves from the larger community. Although satisfied with living in London, many Turkish immigrants are unhappy, for they believe that their life is now nothing more than a boring tedious repetition of a certain routine.

Results and Comments

A general satisfaction and relief in social life is observed among Turkish immigrants living within Britain's free environment, despite its imperial past, and its attempts to adopt multiculturalism as a national policy. However, one of the main problems faced by both immigrants and other residents is the career life, which imposes the realities of city life upon

one's daily routine in the sense of determining each individual's time and space, especially in the way that Lefebvre emphasized.

This research determined that immigrants from Turkey who sought better living conditions in London have formed new everyday lives in accord with their level of education, socio-economic background, and area of settlement. The majority of asylum seekers, who were from rural Turkey, generally live close to their relatives and have therefore formed a ghetto-style environment. The economic migrants, those who came for education or work, have surrendered to the flow of city life. The third group, those who can be defined as 'immigration conscious', have a selective attitude, for they try to balance their birth culture with that of their new country.

As highlighted in previous studies, despite the many civil organizations that work to strengthen their limited internal affair of the masses they address through solidarity networks established, much work remains to be done in terms of general social integration and the Turkish-speaking community as a whole. In addition to their different tendencies and characteristics, one must mention situations in which these groups are united by common factors. For example, whether living in a North London neighbourhood similar to Turkey or in a remote area, the vast majority of those interviewed agreed that they, unlike the British, remove their shoes before entering a house.

More specific and original research is needed in order to enrich the literature on Turkish migrant society in the UK and to shed light on how their problems can be solved. In additions, research needs to be conducted on those who are in a relatively passive position during all of these immigration stages, namely, housewives, children, the elderly, and the physically disabled.

Kaynakça/ References

- Adıgüzel, Y. (2007). Almanya ve İngiltere'deki Türkiye Kökenlilerin Kültürel Kimlik Algısı. 38. ICANAS Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı içinde (s. 878), Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Alver, K. (2012). Mahalle, *Kent sosyolojisi* içinde. K. Alver Ed. Ankara: Hece Yayınları.
- Atay, T. (2006). *Türkler, Kürtler, Kıbrıslılar İngiltere'de Türkçe Yaşamak*. Ankara: Dipnot Yayınları
- (2010). Ethnicity within Ethnicity among the Turkish-Speaking Immigrants in London. *Insight Turkey*, 12 (1).
- Ayata, S. (2012). Yeni orta sınıf ve uydu kent yaşamı. *Kültür Fragmanları* içinde. D.Kandiyoti ve A.Saktanber (Ed.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bennett, A. (2013). *Kültür ve gündelik hayat*. (N.Tokdoğan, B.Şenel, U.Y.Kara, Çev.), Ankara: Phoenix Yayınları.
- Bennet, T. ve Watson, D. (2002). *Understanding everyday life*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Certeau, M. (2009). *Gündelik hayatın keşfi-1; eylem, uygulama, üretim sanatları*. (L. A. Özcan, Çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Coştu, Y. (2009). Londra'da Türklere Ait Dini Organizasyonlar. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 8 (15), 77-100.
- Creswell, J. W. (2008). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Düvell, F. (2010). *Turkish Migration to the UK*. Oxford: Centre on Migration Policy and Society.
- Enneli, P., Modood, T., Bradley, H. (2005). *Young Turks and Kurds – A set of 'invisible' disadvantaged groups*. York: Joseph Rowntree Foundation.

- Erdemir, A. ve Vasta, E. (2007). Differentiating irregularity and solidarity: Turkish immigrants at work in London. Centre on Migration. *Policy and Society Working Paper*. No. 42.
- Erdoğan, S. (2007). İngiltere'de yaşayan Türk sığınmacılar, sığınma arayanlar iltica etme nedenleri ve karşılaştıkları güçlükler. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*. (<http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/serdogan.pdf>) adresinden 14 Mart 2015 tarihinde edinilmiştir.
- Flick, U. (2002). *An introduction to qualitative research*. (2. Baskı). London: Sage Publications.
- Göle, N. (2010). *İç içe girişler: İslam ve Avrupa*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gürbilek, N. (2012). *Kötü çocuk Türk*. (4.Basım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kuş, E. (2003). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçükcan, T. (2009). Turks in Britain: religion and identity. T. Küçükcan, V. Güngör (Ed.), *Turks in Europe, culture, identity, integration* içinde. Amsterdam: Turkevi Research Centre.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration, *Demography*. 3 (1). 42-57.
- Lefebvre, H. ve Regulier, K.(2005). Ritim çözümlemesine dayanan bir proje gündelik hayat ve ritimleri. (E. Gen, Çev.) *Birikim dergisi*. 79-85. İstanbul.
- (<http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/3326/gundelik-hayat-ve-ritimleri>) adresinden 14 Mart 2015 tarihinde edinilmiştir.
- Lefebvre, H. (1995). *Yaşamla söyleşi, sosyalizm, günlük yaşam ve ütopya*. (E. Oğuz Çev.), İstanbul: Bilge Yayınları.
- MacDonald, L.D. (1964). Chain migration, ethnic neigbourhood formation and social networks. *Millbank memorial fund quarterly*. 42. (82-97).
- Marshall, G. (1999). Gündelik yaşam sosyolojileri, *Sosyoloji sözlüğü* içinde. (O. Akinhay ve D. Kömürçü Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mehmet Ali, A. (2001). *Turkish Speaking Communities and Education –no delight*. London: Fatal Publication.
- Seidman, I.E. (1991). *Interviewing As Qualitative Research: A Guide In Researchers In Education*. New York: Teachers College Press.
- Sennett, R. ve Cobb, J. (1993). *The Hidden Enjuries of Class*. Newyork: WW Norton Company Inc.
- Silverman D. (2003). *Interpreting Qualitative Data, Methods for Analysing, Talk, Text and Interaction*. (2. Baskı). London: Sage Publications.
- Sirkeci, İ. ve Erdoğan M.M. (2012). Göç ve Türkiye, *Migration letters*, 9. (4). 297-302.
- Sirkeci İ. ve Açıık,N. (2015). İngiltere'de göçmenlerin ekonomik uyumu ve işgücü piyasasındaki azınlıklar. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, M. M. Yüceşahin (Drl.). *Göç ve uyum* içinde. (143-164). Şehir Yayınevi.
- Slattery, M. (2011). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Ü. Tatlıcan, G. Demiriz, Çev.), İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Subaşı, N. (2007). Konya'da modernleşme ve gündelik hayatın yeniden üretimi. *Şehir araştırmaları dergisi*. (1). 15-27.
- Şahin, İ. (2012). From tradition to religion: organisational transformation of the London Turkish migrant community. *Journal of World of Turks*. 4. (2). 53-78.
- Yılmaz, İ. (2001), Londra'daki Türkiye ve Türk diasporası. S. Laçiner. (Drl.), *Bir başka açıdan İngiltere* içinde (137-163). Ankara: ASAM Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

